

STUDII DE ATELIER.
CERCETAREA MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE DIN ROMÂNIA

WORKING PAPERS IN ROMANIAN
MINORITY STUDIES

MŰHELYTANULMÁNYOK
A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

5 / 2008

SZÉKELY ISTVÁN GERGŐ

SOLUȚII INSTITUȚIONALE SPECIALE
PENTRU REPREZENTAREA PARLAMENTARĂ
A MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

ISPMN

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA
PROBLEMELO R MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE

GUVERNUL ROMÂNIEI

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

Nr. 5

Székely István Gergő

**SOLUȚII INSTITUȚIONALE SPECIALE
PENTRU REPREZENTAREA PARLAMENTARĂ
A MINORITĂȚILOR NAȚIONALE**

INSTITUTUL PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2008

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

■ Nr. 5:

Autor: Székely István Gergő

Titlu: *Soluții instituționale speciale pentru reprezentarea parlamentară a minorităților naționale*

■ Coordonator serie: Bokor Zsuzsa, Horváth István

© INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE
Cluj-Napoca, 2008
ISSN 1844 – 5489
www.ispmn.gov.ro

■ Concepție grafică, copertă: Könczey Elemér

■ Corectură: Iulia Hossu

■ Tehnoredactare: Sütő Ferenc

■ Tipar: IDEA și GLORIA, Cluj-Napoca

■ Székely István Gergő este cercetător politolog la Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, doctorand în politologie, la Central European University, Budapesta.
Email: istvanszekely@yahoo.com, i.szekely@ispmn.gov.ro

Abstract

■ Lucrarea trece în revistă reglementări electorale speciale, menite să faciliteze reprezentarea parlamentară a minorităților naționale din mai multe țări. Sunt identificate mai multe tipuri de măsuri speciale, iar două dintre acestea sunt adresate în detaliu: exceptarea formațiunilor politice ale minorităților de sub pragul electoral și rezervarea unor mandate parlamentare speciale pentru minorități.

Studiul conține informații despre instituțiile electorale din 16 țări, în cinci dintre acestea pragul electoral nu este aplicat minorităților, iar în 11 există mandate rezervate. Abordarea subiectului se face în primul rând dintr-o perspectivă formală-instituțională, adică se bazează pe analiza documentelor legislative precum și pe literatură secundară din domeniu, dar în limita posibilităților se încearcă și o evaluare mai substanțială a reglementărilor, indicând avantajele și neajunsurile sistemelor în ceea ce privește funcționarea lor în practică.

Deși sistemul în vigoare în România nu este prezentat în detaliu, la sfârșitul lucrării instituțiile românești sunt comparate cu alte tipuri de soluții identificate de analiză. Putem concluda că sistemul românesc este unic, combinând un prag electoral alternativ cu o clauză care amintește de mandatele speciale, deoarece permite un singur mandat pentru fiecare minoritate. În timp ce pragul scăzut înlesnește reprezentarea minorităților, faptul că fiecare grup poate obține doar un singur mandat limitează posibilitățile pluralismului politic în rândul minorităților însemnând totodată că sistemul nu diferențiază deloc între grupuri de dimensiuni foarte diferite.

Cuprins

Introducere	5
Reglementări electorale generale și speciale	6
1. Excepții de sub aplicarea pragului electoral	8
1.1. Polonia	8
1.2. Serbia	9
1.3. Germania	10
1.4. Italia	11
1.5. Danemarca	13
1.6. Neaplicarea pragului electoral pentru minorități – sinteză și evaluare	14
2. Mandate speciale pentru minorități	14
2.1. Țări care rezervă mandate pentru minorități	15
2.1.1. Noua Zeelandă	15
2.1.2. Slovenia	19
2.1.3. Croația	20
2.1.4. India	23
2.1.5. Columbia	24
2.1.6. Kosovo	24
2.1.7. Fiji	25
2.1.8. Pakistan	26
2.1.9. Autoritatea Palestiniană	26
2.1.10. Liban	27
2.1.11. Iordania	27
2.2. Mandate rezervate pentru minorități – concluzii	28
3. Cazul românesc în perspectivă comparativă	30
Concluzii	31
Bibliografie	32
Anexă	36

SOLUȚII INSTITUȚIONALE SPECIALE PENTRU REPREZENTAREA PARLAMENTARĂ A MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Introducere

■ Scopul acestei lucrări este de a trece în revistă cât mai multe cazuri în care se aplică soluții instituționale menite să faciliteze reprezentarea parlamentară¹ a minorităților naționale.² Altfel spus, obiectivul acestui studiu este analiza regulilor electorale speciale care se regăsesc în diferite țări și a impactului lor asupra participării politice a minorităților.³

Cele mai importante întrebări care se pot pune despre aceste soluții speciale sunt legate de scopul și funcționarea în practică a acestor instituții și reglementări. Ce scopuri politice urmărește puterea prin diferite tipuri de instituții și ce grad de instituționalizare este necesar pentru atingerea acestor țeluri? Cât de bine funcționează aceste instituții în practică și în ce măsură sunt capabile să realizeze obiectivele pentru care sunt elaborate?

Implementarea unor măsuri electorale speciale pentru minorități poate fi motivată de diferite obiective și nevoi ale statelor. În primul rând, un interes fundamental al statelor este de a-și asigura supraviețuirea și de a menține ordinea publică, iar un anumit grad de integrare politică a minorităților este necesar pentru a preveni secesiunea, războiul civil sau conflictele interetnice. Fără satisfacerea acestor nevoi statul va fi incapabil să asigure alte bunuri pentru cetățenii săi. În acest sens măsurile speciale pentru minorități nu au nimic de a face cu idealul democratic și datorită acestor considerații pot fi întâlnite și în state autoritare. Dar statele pot aspira și la o mai bună aproximare a unor idealuri cum ar fi reprezentarea, democrația sau legitimitatea. Astfel statul poate asigura reprezentarea minorităților pentru a părea mai just, mai drept, mai echitabil sau pentru a-și menține sau a-și îmbunătăți legitimitatea; cu cât mai multe grupuri participă în luarea deciziilor, cu atât mai ridicată este legitimitatea acestora și a procesului decizional (Htun 2003: 3–4, 23). Am putea însă adăuga că partidele aflate la putere pot fi motivate pur și simplu de dorința de a avea aliați loiali iar cooptarea minorităților poate fi un mijloc bun și relativ ieftin pentru a asigura susținerea în parlament pentru guverne (Oprescu 2000).

Cealaltă întrebare fundamentală despre instituțiile referitoare la minorități se referă la funcționarea sistemelor în practică, la rezultatele pe care le produc. Acest lucru poate fi evaluat de-a lungul unor aspecte ca reprezentarea efectivă a minorităților, influența lor legislativă, viabilitatea măsurilor în timp și flexibilitatea lor în fața schimbărilor demografice, contribuția lor la stabilitate sau calitatea democrației, atitudinea actorilor politici față de reglementări etc. (Reynolds 2005: 308–309).

Înainte de a încerca să răspundem la asemenea întrebări, primul pas este să înțelegem funcționarea sistemelor și să le analizăm dintr-o perspectivă *formal-instituțională* sau *formal-legală*. Exact acesta este obiectivul acestui studiu: de a trece în revistă cât mai multe reglementări oficiale existente în diferite țări, pe baza documentelor legislative și a literaturii secundare existente în domeniu. Din păcate, obiectivul mult mai ambițios de a evalua

- 1 În cazul în care legislativul țării este bicameral, mă voi concentra doar asupra camerei inferioare. În mai multe țări camera superioară are o compoziție diferită iar în unele societăți multietnice (de exemplu Belgia sau Bosnia-Herțegovina) este menită să reprezinte în mod corporativ grupurile etnice.
- 2 Terminologia referitoare la minorități va varia în cazurile prezentate, deoarece am păstrat formulările oficiale folosite de legislația statelor respective. Astfel, în unele țări vom avea minorități naționale și/sau etnice, în altele minorități lingvistice, în altele grupuri religioase.
- 3 În general ne vom limita analiza la nivelul național, însă pe alocuri vom sublinia dacă reglementări similare există și pentru nivelul regional sau local.

aceste instituții în privința scopurilor pe care sunt menite să le realizeze și a funcționării lor în practică, nu va fi realizat în întregime în această lucrare. O astfel de evaluare mai substanțială ar necesita informații care nu pot fi descifrate din legislație și se regăsesc doar sporadic în literatura secundară. Astfel, studiul de față rămâne în primul rând unul formalist-instituționalist. Însă, în funcție de reperele furnizate de literatură, voi încerca și o evaluare mai contextualizată a funcționării sistemelor, care ne poate aduce mai aproape de răspunsuri pentru întrebările cu adevărat substantive.

În general, studiul își propune să găsească răspunsuri pentru următoarele întrebări:

- Ce măsuri speciale întâlnim pentru reprezentarea parlamentară a minorităților?
- Care sunt aspectele pozitive ale acestor reglementări și care sunt neajunsurile lor?
- Care sunt argumentele teoretice pentru și împotriva unor aranjamente specifice?
- Ce învățături putem trage din aceste exemple în ceea ce privește sistemul românesc în vigoare?

Studiul prezintă reglementări referitoare la reprezentarea minorităților în parlament din mai mult de 15 țări. Desigur, lista nu este completă, dar nici intenția nu a fost crearea unui inventar despre aceste soluții ci, mai degrabă, identificarea celor mai importante principii și tehnici care se pot aplica și de a oferi cât mai multe exemple referitoare. Lucrarea cuprinde și o anexă în care am listat atât cazurile care au fost discutate în text cât și alte exemple care nu au fost abordate pe larg. Un neajuns al lucrării care trebuie menționat încă de la început este faptul că, gradul de elaborare a studiilor de caz nu este uniform, deoarece pentru unele sisteme am avut la dispoziție mai mult material decât pentru altele. Cu toate acestea cred că, pe baza exemplelor prezentate cititorul își poate forma o imagine despre problematica instituțiilor speciale menite să faciliteze reprezentarea minorităților naționale în organele legislative.

Cazul românesc nu este analizat în lucrare ca și un caz aparte, deoarece sistemul este probabil familiar pentru cititorii români. La sfârșitul lucrării am inclus însă un scurt capitol în care încerc să clasific sistemul în vigoare în România și, totodată, compar reglementările românești cu alte cazuri, de-a lungul unor dimensiuni identificate prin analizarea celorlalte țări.⁴

Reglementări electorale generale și speciale

■ În literatura de specialitate sintagma „participarea minorităților naționale în decizii politice” se referă la activitatea politică a membrilor comunității care se realizează prin drepturile speciale ale minorităților și nu prin participarea individuală ca și consecință a orientării ideologice a membrilor comunității, care astfel își pot exercita drepturile electorale la fel ca și orice cetățean (Komac 2002: 21). Totuși, participarea politică a minorităților este influențată și de regulile electorale generale care se aplică tuturor competitorilor electorali, indiferent dacă reprezintă minorități sau nu, iar în cazul în care nu există măsuri speciale, reprezentarea minorităților depinde, în primul rând, de sistemul electoral.⁵ Prin urmare, problema nu poate fi studiată fără a considera și reglementările electorale generale. Acest lucru este subliniat și de studiile realizate de Comisia de la Veneția (Venice Commission 2000, 2005) care conclud că participarea politică a minorităților naționale se realizează în primul rând prin efectul regulilor generale ale sistemului electoral, ajustate dacă este nevoie, pentru a facilita succesul candidaților minoritari și numai în al doilea rând prin aplicarea unor măsuri electorale speciale pentru minorități.

4 Pentru analize și comentarii despre reprezentarea parlamentară a minorităților naționale din România vezi Oprescu 1999, 2000; Horváth 2002; Alionescu 2004.

5 Desigur, pe lângă sistemul electoral, alți factori pot facilita sau îngreuna reprezentarea minorităților, cum ar fi permiterea sau interzicerea partidelor etnice sau dispoziția minorităților de a participa sau a boicota instituțiile statului. Aici însă ne vom concentra doar asupra impactului sistemului electoral. Dealtfel, studiul Comisiei de la Veneția conclud că interzicerea partidelor etnice nu exclude existența partidelor etnice *de facto*, prin urmare nu este un aspect relevant (vezi Venice Commission 2000). Exemplele cele mai elocvente sunt Mișcarea Pentru Drepturi și Libertăți din Bulgaria și Partidul Uniunea pentru Drepturile Omului din Albania, care *de jure* nu sunt partide etnice, însă *de facto* reprezintă minoritatea turcă, respectiv cea greacă. Daniel Bochsler (2006a:10) atrage însă atenția asupra faptului că aceste reglementări pot fi aplicate selectiv pentru diferitele minorități dintr-o țară. În Bulgaria, partidul turcilor este tolerat, însă celelalte minorități (de exemplu macedonenii), nu pot avea propriile lor partide. Minoritățile pot fi reprezentate și prin intermediul partidelor majorității (Venice Commission 2000; Frowein-Bank 2000: 5–6) sau sistemul de partide poate fi alcătuit preponderent din partide multi-etnice chiar și în societăți divizate din punct de vedere etnic (vezi Reilly 2001), însă aceste posibilități nu vor fi analizate în lucrare.

Acest studiu se limitează la evaluarea măsurilor electorale speciale și nu propune o analiză a efectului general al diferitelor sisteme electorale asupra șanselor reprezentării minorităților. În această privință este suficient să repetăm regula bine-cunoscută: cu cât sistemul este mai proporțional, cu atât sunt mai bune șansele pentru o reprezentare adecvată. Desigur, orice sistem electoral care diferă de ideal-tipul proporționalității perfecte (nerealizabil în realitate și nici de dorit), va favoriza partidele mai mari și va lucra în detrimentul formațiunilor mai mici, iar organizațiile minorităților naționale se încadrează întotdeauna în categoria a doua. Pe de altă parte, șansele reprezentării minorităților în sisteme majoritare sunt mai scăzute, cu excepția cazului în care minoritățile sunt concentrate teritorial, iar delimitarea circumscriptiilor electorale se face prin respectarea limitelor geografice ale grupurilor. În sistemele mixte factorul decisiv este proporția mandatelor alocate proporțional, respectiv în circumscriptii cu un singur membru (vezi Venice Commission 2000 și Bochslers 2006a: 4–6).

Dar ce constituie o măsură specială și ce se încadrează încă în categoria reglementărilor electorale generale? Din păcate, în literatură nu întâlnim consens în această privință. Studiile Comisiei de la Veneția înțeleg prin măsuri speciale existența unor mandate rezervate sau garantate pentru minorități în legislativ, adică locuri care se acordă de drept. Aceste locuri se aleg într-un mod diferit de reglementările generale referitoare la toți competitorii electorali. Conform Comisiei, regulile generale ale sistemului electoral cuprind formula folosită (pluralitate, majoritate, diferite tipuri de reprezentare proporțională și combinația acestora în sistemele mixte), delimitarea circumscriptiilor electorale și pragul electoral. Însă Comisia adaugă că regulile generale *pot fi ajustate* pentru a facilita reprezentarea. Acest lucru se poate referi la neaplicarea pragului electoral pentru minorități, dar și la delimitarea circumscriptiilor electorale în mod favorabil minorităților. O clasificare diferită este oferită de Mala Htun (Mala Htun 2003: 10). Autoarea distinge între reglementări statutorii (clasificând aici cotele prescrise prin lege sau rezervările de mandate pentru anumite grupuri) și reglementări nestatorii (cuprinzând cotele aplicate din cutumă, delimitarea circumscriptiilor în conformitate cu liniile de demarcație etnice sau excepțiile de sub pragul electoral). Finalmente, o a treia abordare, întâlnită la mai mulți autori, este de a considera toate măsurile care nu pot fi încadrate în categoria regulilor generale ca fiind măsuri speciale. (Frowein–Bank 2000; Reynolds 2005).

În acest studiu voi adopta concepția cea din urmă. Așadar, sintagma *măsuri speciale* se va referi la orice reglementare electorală care se aplică pentru minorități însă nu și pentru partidele politice în general. Aceste măsuri pot fi de mai multe tipuri (Frowein–Bank 2000; Htun 2003: 12; Reynolds 2005: 306–307):

- a. *Existența unor mandate speciale sau rezervate în legislativ* pentru minorități (Slovenia, Croația, Noua Zeelandă etc.). Măsura poate fi aplicată indiferent de mărimea și de gradul de concentrare teritorială a minorităților. Criteriul rezervării poate fi rasa, limba, etnicitatea, religia. Mandatele rezervate pe criteriul geografic (vezi punctul b.) constituie cazuri mai greu de clasificat, acestea pot fi interpretate și drept mandate rezervate pentru minorități, dar și ca o delimitare electorală favorabilă pentru minorități.⁶
- b. *Acordarea unui număr de mandate unor unități geografice*, în primul rând unor *insule* populate de minorități. În aceste cazuri mandatele sunt alocate nu grupului etnic, ci tuturor locuitorilor teritoriului. Insulele reprezintă cea mai naturală bază geografică (de exemplu Insulele Feroe și Groenlanda în Danemarca, Åland în Finlanda, Rotuma în Fiji, Zanzibar în Tanzania, Banaba în Kiribati etc.), soluții similare însă pot fi întâlnite și în cazul unor provincii cu statut special, de exemplu Valle d'Aosta în Italia.
- c. *Delimitarea favorabilă a circumscriptiilor electorale* (individuale sau cu mai mulți membri) astfel încât teritoriile create să fie locuite în majoritate de persoane aparținând minorității (*affirmative gerrymandering*). Acest caz diferă de tipul precedent prin faptul că limitele naturale ale circumscriptiei nu sunt date, ci se stabilesc în mod intenționat, dar diferența dintre cele două tipuri de măsuri nu este una foarte clară. Cel mai cunoscut caz este Statele Unite ale Americii⁷. Câteodată delimitarea favorabilă poate fi acompaniată de o normă de reprezentare mai scăzută pentru minorități (*affirmative malapportionment*)⁸.
- d. *Neaplicarea pragului electoral* pentru formațiunile politice ale minorităților (Germania, Polonia, Serbia), sau existența unui prag alternativ (Italia, România)⁹.

6 Reynolds consideră aceste cazuri ca fiind un sub-tip al mandatelor rezervate (Reynolds 2005), diferența fiind doar că acestea se alocă pe baza criteriului geografic și nu etnic, lingvistic, rasial etc. Părerea mea este că mandatele insulelor reprezintă mai degrabă o delimitare favorabilă (pe baza unor limite naturale) a circumscriptiilor electorale, deoarece mandatul nu este alocat direct unei comunități etnice, lingvistice, rasiale, religioase etc., ci unității geografice. Indirect, efectul poate fi similar mandatelor rezervate pentru minorități, însă principiul diferă.

7 În Statele Unite există așa-zise circumscriptii majoritar-minoritare (*majority-minority districts*) în care populația afro-americană sau de origine latină constituie majoritatea. Nu există un consens despre proporția necesară a minorității în circumscriptie pentru alegerea unui reprezentant aparținând grupului, această valoare fiind cuprinsă între 55%-65% (Barreto et alii 2004).

8 Desigur, aceste metode pot fi folosite și pentru scopul opus, pentru a dezavantaja minoritățile.

9 Din păcate, instituția pragului poate fi folosită și pentru a ține partidele minorităților afară din parlament, de exemplu în Turcia.

- e. *Condiții mai ușoare pentru înregistrarea unui partid politic* pentru minorități. De regulă, se regăsește ca și o măsură complementară exceptării de sub prag (Polonia, Italia), însă poate fi aplicată și de sine stătător (Danemarca).
- f. *Concesii în ceea ce privește finanțarea partidelor politice*. Se pot referi la finanțarea de la stat, care este de obicei condiționată de performanța electorală, dar și la aspectul donațiilor din străinătate (minoritățile ar putea primi suport financiar de la țara mamă).
- g. Legea electorală poate obliga partidele să prezinte *liste electorale mixte din punct de vedere etnic* (Liban, Singapore, Mauritius) sau poate conține elemente care să îi motiveze să procedeze astfel (Fiji).
- h. *Suprareprezentarea unor regiuni geografice* în parlament (Scoția în Marea Britanie).
- i. Existența unor *cote* pentru reprezentarea anumitor grupuri pe listele electorale ale partidelor. Cotele se folosesc cel mai adesea în cazul femeilor, însă – cel puțin teoretic – ele pot fi folosite și pentru a facilita reprezentarea altor minorități. De exemplu afro-americanii din Brazilia au revendicat impunerea unor cote pentru partidele politice și nu mandate speciale pentru a dobândi reprezentare proporțională în parlament (Htun 2003).

În lucrare nu vom trata toate aceste posibilități pe larg. Două dintre măsuri vor fi discutate în profunzime: excepțiile de sub pragul electoral și mandatele speciale pentru minorități. Pentru celelalte tipuri de acțiune afirmativă electorală vor fi oferite doar câteva exemple, acestea provenind din țări care aplică și vreuna dintre cele două metode discutate în detaliu. Prin urmare, cazurile prezentate vor fi grupate sub două titluri mari: (1) neaplicarea pragului electoral, respectiv (2) existența mandatelor speciale pentru minorități. Ambele capitole vor fi structurate în atâtea subcapitole câte cazuri vor fi prezentate. Pentru fiecare țară voi prezenta date demografice despre ponderea minorităților și pe baza acestora voi stabili dacă grupurile sunt sub- sau suprareprezentate. În continuare voi descrie sistemul în vigoare, iar în unele cazuri voi oferi și o succintă istorie a evoluției instituțiilor speciale. La sfârșitul fiecărui capitol voi sintetiza cele mai importante aspecte ale măsurii speciale respective, iar la finalul lucrării voi prezenta concluzii despre soluțiile electorale speciale pentru reprezentarea minorităților în general.

1. Excepții de sub aplicarea pragului electoral

Această măsură specială se aplică în sisteme de reprezentare proporțională (PR) și nu este menită să garanteze reprezentarea minorităților ci doar să faciliteze alegerea unor deputați aparținând minorităților naționale. Neaplicarea pragului nu înseamnă că grupul dobândește reprezentare automat dacă o formațiune politică minoritară se prezintă la alegeri. Dimpotrivă, candidații trebuie să întrunească atâtea voturi câte sunt necesare în medie pe țară pentru obținerea unui mandat de deputat. Formulată altfel, trebuie atins un prag natural sau implicit, obținut prin împărțirea numărului total de voturi valabil exprimate cu numărul mandatelor din parlament. Concesia înseamnă mai degrabă că succesul unui candidat minoritar nu depinde de performanța partidului la nivel național. În unele cazuri neaplicarea pragului este combinată cu alte concesii, cum ar fi posibilitatea de a depune aceeași listă în mai multe sau chiar în toate circumscripțiile electorale sau posibilitatea de a participa în etapele superioare de redistribuire a mandatelor, chiar dacă nu s-au depus liste în fiecare circumscripție. Neaplicarea pragului este mai degrabă o formă de reprezentare facilitată politic, nicidecum una garantată legal, ca și mandatele rezervate (Palermo–Woelk 2003: 231, 235).

În ceea ce urmează, voi prezenta reglementările referitoare la pragul electoral din cinci țări: Polonia, Serbia, Germania, Italia și Danemarca.

1.1. Polonia

a. Structura etnică

Polonia este o țară relativ omogenă din punct de vedere etnic. La recensământul din 2002, din populația de 38,2 milioane, doar 444 600 persoane (1,2%) s-au declarat de altă etnie decât poloneză, iar 2% nu au declarat nicio identitate. Majoritatea persoanelor de altă etnie sunt germani (predominant din Silezia). 147 100 persoane s-au declarat de etnie germană, iar 198 600 persoane având limba maternă germană. Alte minorități importante sunt silezienii (172 200, 56 400 având și limba maternă sileziană), bielușii (47 600, respectiv 40 200), kașubii (5 000, respectiv 52 600), ucrainenii (27 200, respectiv 21 100), romii (12 700, respectiv 15 700), rușii (3 200, respectiv 12 100), lituanienii (5 600, respectiv 5 700), rutenii (5 800, respectiv 5 600), restul minorităților (cehi, slovaci, armeni, evrei, karaim, tătari) fiind foarte mici. Se observă ușor diferențele între cifrele pentru etnie și limbă maternă, discrepanța fiind cea mai mare în cazul germanilor și silezienilor, care se datorează cel mai probabil faptului că mulți vorbitori de germană s-au declarat silezieni. Prin urmare, minoritatea germană este, probabil, mai numeroasă decât reiese din rezultatul oficial al recensământului (Moskal 2004).

b. Sistemul electoral

Articolul 134 al legii electorale¹⁰ exceptează „alegătorii asociați în organizații înregistrate ale minorităților naționale” de sub pragul electoral de 5% pentru a obține mandate în parlament (*Sejm*). Organizațiile depun o cerere la Comisia Electorală Națională, împreună cu un document întocmit de organul statutar al organizației minoritare, prin care confirmă faptul că lista a fost creată de către organizație.

Neaplicarea pragului electoral pentru minorități nu este însă o noutate introdusă prin noua lege. Măsura a fost aplicată începând din 1991 sub diverse forme. Primul sistem electoral adoptat după tranziție a fost unul de reprezentare proporțională (numit în continuare PR) fără prag electoral explicit, care folosea metoda celor mai mari resturi cu cota Hare¹¹ în circumscripții relativ mari (391 de mandate în 37 de circumscripții), restul de 69 mandate fiind redistribuite drept mandate bonus într-o circumscripție națională prin metoda Sainte-Laguë.¹² Numai partidele care au primit mai mult de 5% din voturi erau îndreptățite la mandatele bonus. Minoritățile erau însă exceptate de la această regulă (Lijphart 1992: 211; Ka-Lok Chan 1995: 129). Deloc surprinzător, Partidul Minorității Germane (Mniejszość Niemiecka) a înregistrat cea mai bună performanță în 1991 – 7 mandate. Deoarece din cei 460 de membri ai Sejm-ului 391 s-au ales pe listele regionale, pragul implicit a fost de $100/391 = 0,26\%$. Potrivit acestui calcul, germanii ar fi avut cel mult 5 mandate, rezultatul lor fiind de 1,18%. Așadar măsura specială le-a adus două mandate în plus.

Sistemul în vigoare din 1991 a produs rezultate extrem de proporționale, dar și o fragmentare extraordinară a legislativului, permițând reprezentarea a nu mai puțin de 29 de partide în Sejm. Datorită acestui fapt, sistemul a fost catalogat drept iresponsabil de proporțional (Lijphart 1992). În 1993 legea a fost schimbată substanțial, în primul rând pentru a combate fragmentarea excesivă din parlament. Numărul circumscripțiilor electorale a fost mărit la 52 (drept consecință magnitudinea a scăzut), s-a introdus un prag de 5% pentru partide (8% pentru coaliții), iar metoda de alocare a fost schimbată în d'Hondt¹³ pentru ambele nivele. Elementele favorabile minorităților au fost însă păstrate: pragul de 5% nu se aplica pentru partidele minorităților, iar condițiile pentru a participa în distribuirea mandatelor bonus au fost înlesnite. Numai partidele care au depus o listă națională puteau primi mandate bonus, iar pentru o listă națională, partidele trebuiau să depună liste regionale în jumătatea circumscripțiilor, ceea ce necesita întrunirea a câte 3000 de semnături din fiecare circumscripție. Partidelor minoritare însă le era suficient să depună liste regionale în cinci circumscripții pentru a avea dreptul la o listă națională. În 1993 minoritățile germană și bielorusă au reușit să depună liste în câte șapte circumscripții, dar numai germanii au întrunit numărul necesar de voturi pentru a primi mandate (patru în total) (Ka-Lok Chan 1995: 130; Moraski–Loewenberg 1999).

În legea electorală care este în vigoare din 2001, numărul semnăturilor necesare pentru o listă regională s-a majorat la 5000 (art. 142), iar lista națională s-a eliminat (toate mandatele se distribuie la nivelul circumscripțiilor, prin metoda Sainte-Laguë). Așadar concesiile acordate minorităților pentru lista națională și-a pierdut rostul. Excepția de sub prag a fost însă menținută.

Minoritatea germană continuă să fie reprezentată în parlament, performanța electorală a partidului german este însă în declin constant: numărul deputaților germani aleși a scăzut la 2 în 1997, și la unul singur în 2007¹⁴. Celelalte minorități nu au reușit să intre în parlament prin organizații proprii.

1.2. Serbia

a. Structura etnică

La recensământul din 2002, populația Serbiei (fără Kosovo) a fost de 7 498 001 persoane, din care 82.86% sârbi, 3.91% maghiari, 1.82% bosniaci, 1.44% romi, 1.08% iugoslavi, 0.94% croați, 0.92% montenegri, 0.82% albanezi, 0.79% slovaci, 0.53% vlahi, 0.46% români, 0.34% macedoneni, 0.27% bulgari, 0.27% bunjevaci, 0.26% musulmani, 0.21% ruteni, 0.07% sloveni, 0.06% goranaci, 0.05% germani, 0.03% ruși, 0.03% cehi, 0.16% de alte naționalități și 1.44% neafiliați sau de identitate nedeclarată.¹⁵

10 Legea din 12 aprilie 2001, publicată în *Jurnalul Legislativ al Republicii Polonia (Dziennik Ustaw)* nr. 46, actul 499 (16 mai 2001) și nr. 154, actul 1802 (29 decembrie 2001). Accesibil la <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=57&lid=798>

11 Cota Hare este un coeficient electoral obținut prin împărțirea numărului de voturi valabil exprimate la numărul mandatelor care se distribuie în circumscripție. Fiecare partid obține atâtea mandate de câte ori a îndeplinit cota. Cota Hare este cea mai proporțională dintre formulele PR, ea nu avantajează partidele mai mari. Această metodă se aplică și în România la nivelul județelor.

12 Metoda celor mai mari resturi cu cota Sainte-Laguë presupune împărțirea succesivă a numărului de voturi obținute de fiecare partid cu șirul de divizori 1, 3, 5, 7... Metoda nu avantajează partidele mari, este însă benefică celor mici, prin urmare produce un rezultat foarte proporțional.

13 Metoda d'Hondt, folosită și în România pentru alocarea mandatelor la nivel național, aplică șirul de divizori 1, 2, 3, 4... și produce un rezultat mai puțin proporțional, fiind favorabil partidelor mai mari.

14 Rezultatele electorale se găsesc la <http://www.parties-and-elections.de/poland.html>

15 Vezi Institutul de Statistică a Serbiei: <http://webzrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/en/Zip/CensusBook1.pdf>

b. Sistemul electoral

Articolul 100 al noii constituții a Serbiei, adoptată în octombrie 2006, garantează persoanelor aparținând minorităților naționale reprezentarea în Adunarea Națională (Narodna Skupština Republike Srbije), fără a enumera însă aceste grupuri. Nici legea electorală nu face referire la niciun grup etnic.

Sistemul electoral sârb este un sistem PR pe liste. Se folosește metoda d'Hondt, întreaga țară fiind o singură circumscripție electorală. Legea electorală a fost modificată în 2004, partidele minorităților etnice fiind exceptate de sub pragul electoral de 5%. Conform articolului 81 al legii¹⁶, pragul electoral este de 5%, însă partidele politice sau coalițiile minorităților etnice participă în distribuirea mandatelor, chiar dacă au întrunit mai puțin decât 5% din numărul total al voturilor. Deoarece parlamentul are 250 de membri, pragul implicit de atins este de 0,4% din voturi.

Astfel, în 2007 (primele alegeri organizate sub noua lege), un partid reprezentând comunitatea romă a obținut un mandat cu 14 631 de voturi. În total opt reprezentanți ai minorităților au fost aleși: 3 maghiari, 2 din Sandžak (bosniaci musulmani), 2 romi (două partide diferite) și un albanez (din valea Preševo) (OSCE 2007). A existat însă și o coaliție minoritară (Coaliția Alianța Maghiară¹⁷) care a primit mai puține voturi decât pragul implicit (vezi OSCE 2007). Mai mult, nu toate minoritățile au prezentat partide la alegere, în special minoritățile mai mici, optând să susțină partidele majorității. Desigur, ar fi prematur să evaluăm sistemul drept ineficient după o singură alegere, deoarece înțelegerea oportunităților create de noua reglementare necesită timp, iar minoritățile își pot schimba strategia în lumina rezultatelor obținute. Însă, în mod cert, sistemul nu va fi capabil să reflecte în parlament diversitatea etnică a Serbiei, nici măcar la modul descriptiv.

Chiar dacă nu toate minoritățile au putut profita, noul sistem a îmbunătățit posibilitățile minorităților. La alegerile precedente (2000, 2003) partidele etnice au participat în coaliții, de regulă cu partide ale majorității. În acest sens, noul sistem constituie o schimbare pozitivă pentru minorități, deoarece ei nu mai sunt obligați să intre în tratative de coaliție cu partide ale majorității. Participarea la alegeri cu liste proprii sporește autonomia partidului, deoarece deciziile nu trebuie luate împreună cu partidele de coaliție. Daniel Bochsler citează exemplul Listei pentru Sandžak din 2005, când această formațiune a dorit să treacă din opoziție la guvernare (Bochsler 2006b: 12), însă acest lucru a condus la conflict cu partenerii săi electorali asupra suplimentării deputaților care urmau să primească poziții guvernamentale.

Sistemul are însă și aspecte negative. O problemă a legii electorale imputată în Recomandarea Comisiei de la Veneția (Venice Commission 2006. Art. 41.) este că definiția partidelor care aparțin minorităților etnice nu este destul de precisă. În lege se stipulează că se consideră partide politice ale minorităților etnice acele partide care au drept scop principal reprezentarea intereselor minorităților și protecția și îmbunătățirea drepturilor membrilor minorităților etnice. Partidele care doresc să fie incluse în această categorie trebuie să ceară acest lucru la depunerea listei electorale, iar autoritatea îndreptățită să acorde calitatea de partid al minorității este Comisia Electorală a Republicii Serbia. Astfel, există posibilitatea ca o formațiune politică a minorităților să nu primească calificativul sau ca organizații fără legitimitate în rândul minorității să o primească, deoarece acordarea acestuia este la discreția majorității.

1.3. Germania

a. Structura etnică

Minoritățile din Germania sunt de două feluri: minorități naționale istorice și comunități imigrante. Deși grupurile de imigranți sunt de dimensiuni mult mai mari (în primul rând turcii care sunt peste 2,5 milioane), ei nu sunt recunoscuți drept minorități naționale. În consecință, nu beneficiază de drepturi politice speciale care sunt de interes în acest studiu. Minoritățile naționale recunoscute sunt danezii, frizii, sorbii, romii și sinti. Comunitatea daneză trăiește în cel mai nordic stat federal, Schleswig-Holstein, în apropierea graniței cu Danemarca. Frizii trăiesc în partea vestică a statului Schleswig-Holstein, precum și în Saxonia de Jos (Niedersachsen). Sorbii trăiesc în Saxonia și Brandenburg. Se estimează că toate trei grupurile numără între 50-60000 de persoane, constituind sub 0,1% din populația de 82,2 milioane.¹⁸

16 Legea despre alegerea reprezentanților în Adunarea Națională a Republicii Serbia vezi în *Gazeta Oficială a Republicii Serbia* 18/2004. (<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=57&lid=7546&less=false>)

17 Coaliția Alianța Maghiară (Magyar Összefogás Koalíció) a fost o alianță electorală între Partidul Democrat Maghiar din Voivodina (Vajdasági Magyar Demokrata Párt) și Comunitatea Democratică a Maghiarilor din Voivodina (Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége). La alegerile parlamentare din 2007 au obținut 12 940 voturi.

18 Sursă: http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Germany

Din punctul de vedere al reprezentării în parlament comunitățile daneză și frize din Schleswig-Holstein sunt de cel mai mare interes¹⁹, în consecință trebuie prezentate și datele demografice despre acest Land. Populația Landului a fost estimată la 2 837 021 de persoane în septembrie 2007²⁰, din care aproximativ 50 000 sunt danezi și 50 000 frizi, reprezentând așadar în jur de 1,8% din populația Landului.²¹ Minoritatea daneză din Schleswigul de Sud a devenit parte a Germaniei după ce ducatul Schleswig a fost divizat între Danemarca și Germania după primul război mondial, prin referendum. Partea nordică a devenit parte a Danemarcei, iar partea sudică a Germaniei, a statului Schleswig Holstein. Însă pe ambele părți ale graniței au rămas minorități daneze respectiv germane. Despre minoritatea germană din Danemarca va fi vorba în secțiunea dedicată acestei țări.

b. Sistemul electoral

Legea electorală federală prevede un prag electoral de 5% din voturile pe liste sau un mandat câștigat în circumscripțiile individuale. Însă această prevedere nu se aplică listelor depuse de partidele minorităților naționale.²² Excepția de sub prag la nivel federal nu este însă de mare ajutor minorităților din Germania, dat fiind mărimea lor prea mică. Măsura există însă și în landul Schleswig-Holstein, permițând minorității daneze și frize să trimită în mod regulat deputați în Landtag. Măsura se aplică din 1955 (Palermo–Woelk 2003: 232).

Federația Electorală din Schleswigul de Sud (SSW – Südschleswigscher Wählerverband în germană, Sydslesvigsk Vælgerforening în daneză) este partidul comun al minorităților daneze și frize din Schleswig-Holstein. Partidul a reușit să obțină reprezentare în Bundestag o singură dată, dar acest lucru s-a întâmplat înaintea introducerii excepției de sub prag, la alegerile din 1949, când partidul a obținut 5,4%. În Landtag-ul statului deputații minoritari constituie însă o prezență permanentă din 1947. A existat o singură excepție, la alegerile din 1954, când partidul a obținut doar 3,5% din voturi, mai puțin decât pragul de 5%. Nu întâmplător, SSW a fost exceptat de sub prag anul următor, și de atunci a câștigat mandate la fiecare alegere.

Numărul membrilor în Landtag-ul din Schleswig-Holstein a oscilat între 69 și 89 membri, iar numărul deputaților danezi și frizi între 1 și 3 după anularea pragului pentru ei. În 2000 SSW a avut 3 reprezentanți din 89, iar din 2005 are 2 din 69.²³

Un alt element de acțiune afirmativă pentru partidele minorităților în Germania se regăsește în reglementarea finanțării partidelor. În timp ce legea interzice partidelor să primească donații din străinătate, această prevedere nu se referă la organizațiile minorităților naționale (Frowein–Bank 2000: 10). În consecință, danezii au dreptul să fie susținuți financiar de Danemarca (celelalte minorități nu au țară mamă).

1.4. Italia

a. Structura etnică

Cea mai mare parte a minorităților din Italia este de proveniență imigrantă. Există însă minorități lingvistice istorice (denumirea oficială), cele mai importante fiind friulianii (700 000), cei în jur de 300 000 de germani din Bolzano-Alto Adige (Tirolul de Sud) și populația francezo-provensală din Valea Aosta (120 000). Alte minorități lingvistice se regăsesc în Sicilia (dialecte albaneze) și Sardinia (gallurese, sassarese), în Friuli Venezia Giulia (sloveni) sau Alto Adige (ladini).

b. Sistemul electoral

Sistemul electoral conține două aspecte interesante referitoare la minorități. În primul rând, partidelor minorităților lingvistice li se aplică un alt prag decât celorlalte partide. În al doilea rând, regiunea Valle d'Aosta, unde majoritatea populației este de origine francezo-provensală, alege un deputat într-o circumscripție cu un singur membru. Astfel, sistemul italian demonstrează că același sistem electoral poate răspunde la nevoile diferitor minorități prin soluții instituționale personalizate.

Înainte de a analiza măsurile de acțiune afirmativă electorală este însă necesară o succintă prezentare a sistemului electoral în general. Noul sistem electoral adoptat în 2005 a fost creat pentru a garanta majoritatea parlamentară pentru guverne, deoarece Italia a suferit pentru decenii de guverne instabile și de scurtă durată, problema

19 Sorbii din Brandenburg și din Saxonia au ales să fie reprezentați prin partidele politice ale majorității, deși în Brandenburg există o reglementare similară celei din Schleswig-Holstein: pragul electoral nu se aplică minorităților. În Saxonia nu există exceptare de sub prag (Frowein–Bank 2000: 7).

20 http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/en/en_zs01_shs.asp

21 Informații de pe pagina web a parlamentului din Schleswig-Holstein: <http://www.sh-landtag.de/parlament/minderheitenpolitik/>

22 Legea Electorală Federală din 23 iulie 1993, publicată în *Gazeta Legislativă Federală* partea I., p. 1288, 1594, articolul 6, alineat (6), <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=57&lid=1818>

23 Institutul de Statistică al Statului Schleswig-Holstein, <http://www.statistik-sh.de/wahlen.htm>

nefiind rezolvată nici de experimentarea cu un sistem mixt între 1993–2005. Noul sistem este unul de reprezentare proporțională, însă conține elemente care stimulează formarea unor coaliții comprehensive, cel mai important fiind bonusul de mandate care se acordă coaliției câștigătoare astfel încât să fie obținută o majoritate de 55% în parlament.

Partidele pot participa la alegeri individual sau în coaliții (prin susținerea programului și a candidatului pentru prim ministru al coaliției), dar voturile fiecărui partid se numără și separat (adică avem de-a face cu o practică de *apparentement* – vezi Reynolds et alii 2005: 172). Drept urmare, sistemul prevede multiple praguri electorale. Pragul este de 4% pentru partidele care participă individual. Coalițiile trebuie să adune 10% din voturi și să conțină cel puțin un partid care a primit mai mult de 2% din voturi. Mandatele obținute de o coaliție sunt distribuite între partidele componente ale coaliției, proporțional cu voturile obținute de aceste partide. Există însă încă un prag, și anume: numai acele partidele din coaliție primesc din mandatele coaliției care au obținut 2% din voturi, plus primul partid sub 2%. Sistemul este îngăduitor, dacă un partid participă într-o coaliție și primește mai mult de 4%, dar coaliția mai puțin de 10%, partidul nu este descalificat, ci primește numărul de mandatele corespunzătoare rezultatului său individual (Alvarez-Rivera 2008).

Prezentarea acestor reglementări complexe a fost necesară pentru a crea o imagine despre concesiile pentru minorități. Partidele minorităților lingvistice au un prag special de atins: cel puțin 20% din voturile exprimate în regiunea în care au depus lista (ex. Partidul Popular Sud-Tirolez, Südtiroler Volkspartei în Trentino-Alto Adige²⁴). Atingerea acestui prag regional asigură mandate parlamentare, indiferent dacă partidul a făcut parte dintr-o coaliție sau nu (Alvarez-Rivera 2008). Atingerea pragului regional alternativ, de asemenea, conferă partidelor minorităților dreptul la finanțare de la stat, ceea ce este condiționat pentru partidele majorității de performanța electorală națională (Frowein–Bank 2000: 9).

Pragul alternativ este complementat de condiții mai favorabile pentru minorități în ceea ce privește depunerea listelor electorale la alegeri. Partidele politice pot prezenta liste la alegeri dacă strâng 500 000 de semnături, care trebuie să provină din toate districtele electorale, numărul semnăturilor fiind reglementat după o schemă complexă, în funcție de populația districtelor. Sunt exceptate însă partidele care au avut grupuri parlamentare în legislativul precedent, precum și formațiunile care au câștigat cel puțin un mandat la alegerile europarlamentare. Pentru minoritățile lingvistice, ajunge dacă partidul a fost prezent în parlament: nu este necesar ca acesta să fi avut un număr de deputați sau senatori care să permită formarea unui grup parlamentar.²⁵

În alegerile din 2006 Südtiroler Volkspartei a făcut parte din coaliția de stânga a lui Romano Prodi care a câștigat alegerile, obținând 0,48% din voturi și 4 mandate în Camera dei Deputati²⁶.

În afară de pragul special pentru minoritățile lingvistice, regiunea Valea Aosta (în italiană: *Valle d'Aosta*, în franceză: *Vallée-d'Aoste* sau *Val-d'Aoste*), cu o populație majoritar francofonă (în jur de 58% a populației vorbește dialectul), constituie o circumscripție electorală individuală și alege un deputat. Această reglementare poate fi interpretată drept o delimitare a circumscripțiilor în funcție de hotarele lingvistice, dar și ca un mandat rezervat pe criterii geografice. Însă măsura nu este nicidecum un mandat rezervat comunității francofone. Deși limitele circumscripției sunt „naturale”, în sensul că mandatul aparține regiunii care este patria istorică a comunității minoritare, mandatul se alege în mod diferit de restul parlamentului, acesta nu aparține doar comunității francofone, ci tuturor locuitorilor regiunii Valle d'Aosta. Candidatura și votul nu sunt condiționate de criterii de apartenență la grup, prin urmare – cel puțin teoretic – este posibil ca mandatul să fie câștigat de un candidat reprezentând grupul majoritar la nivel național.

Trebuie remarcat și faptul că regiunea cu o populație de aproximativ 120 000 rămâne ușor subreprezentată, deoarece restului populației (59,1 milioane fără regiunea Aosta) îi revin 617 mandate²⁷, însemnând o normă de reprezentare de 96 000 (Alvarez-Rivera 2008).

24 Regiunea autonomă este Trentino-Alto Adige, compusă din două provincii: Trentino, cu populație italiană, și Bolzano-Bozen, cu populație majoritar germană (69%). În întreaga regiune italienii constituie în jur de 60% din populație, iar germanii circa 35%. Așadar pragul de 20% trebuie raportat la acest 35%, și nu la cei 69% din provincia Bolzano. Sursă: http://en.wikipedia.org/wiki/Trentino-Alto_Adige/S%C3%BCdtirol#Demographics

25 Art. 6 al Legii 270 din 21 decembrie 2005, pentru modificarea legii electorale. Publicat în *Gazzetta Ufficiale* No. 303 din 30 decembrie 2005. Accesibil la <http://www.legislationline.org//legislation.php?tid=57&lid=7529>

26 Rezultatele electorale se regăsesc la <http://electionresources.org/it/2006/chamber.php?region=>

27 Diferența dintre 617(+1) și 630 se datorează faptului că restul de 12 mandate sunt alese de diaspora italiană, reprezentând un alt tip de mandate rezervate.

1.5. Danemarca

Concesiile pentru minoritățile naționale din Danemarca nu înseamnă întocmai neaplicarea pragului electoral²⁸. Cu toate acestea, voi prezenta sistemul în acest prim capitol, deoarece măsura aplicată în Danemarca se aplică adeseori ca și o măsură complementară excepției de sub prag (Frowein–Bank 2000: 8).

a. Structura etnică

Recensămintele daneze nu înregistrează apartenența etnică. Din punctul de vedere al originii, în jur de 91% din populația de aproximativ 5,475 milioane a Danemarcei sunt danezi, majoritatea restului populației fiind imigranți. Există însă și minorități istorice, cea mai importantă fiind minoritatea germană din partea daneză a provinciei Schleswig (Jutlanda de Sud), estimată la între 15 000 și 20 000 (~0,3%).²⁹ După cum am prezentat în secțiunea despre Germania, în partea sudică a provinciei, situată în Germania, trăiește o minoritate daneză de aproximativ 50 000 de persoane, situația fiind una simetrică așadar. În afară de germani trebuie menționați locuitorii Insulelor Feroe și ale Groenlandei, teritorii aflate sub autoritatea Coroanei Daneze, însă ambele beneficiind de o largă autonomie. Populația Groenlandei este estimată la 68 000 de persoane, iar cea a Insulelor Feroe la 48 000 de persoane.

b. Sistemul electoral

Deși uneori inclusă în categoria țărilor care nu aplică pragul electoral pentru organizațiile minorităților, în realitate, Danemarca poate fi clasificată mai degrabă drept aplicând forme mai puțin generoase de acțiune afirmativă electorală. Concesia acordată minorităților constă în faptul că partidele acestora nu trebuie să îndeplinească unele condiții care se aplică restului partidelor, în ceea ce privește înregistrarea pentru alegeri, și este valabilă doar pentru minoritatea germană.

În Danemarca numai partidele înregistrate pot participa la alegerile parlamentare. Partidele reprezentate în parlament se consideră înregistrate automat, însă celelalte partide trebuie să întrunească un număr de semnături egal cu 1/175 din numărul voturilor valabil exprimate la alegerile precedente. Această cerință nu se referă însă la partidele minorităților.³⁰ Cu toate acestea, partidul minorității germane (Schleswigsche Partei / Slesvigsk Parti) nu a participat la alegerile pentru parlament (Folketing) din 1971, iar la alegerile anterioare nu a reușit niciodată să câștige mai mult de 10 000 voturi (0,4%).³¹ Deși pragul electoral din Danemarca este unul dintre cele mai joase din lume (2%), pentru minorități este de neatins (Elklit–Pade 1992). Așadar, acțiunea afirmativă referitoare la înregistrare nu este de mare folos unei minorități care reprezintă un procent foarte redus din populația țării.

O altă trăsătură unică a Danemarcei este faptul că din cele 179 de mandate din *Folketing*, câte două sunt rezervate Groenlandei și Insulelor Feroe. Cei 175 de deputați din partea continentală, se aleg printr-un sistem PR pe liste, 135 de mandate fiind distribuite în 17 circumscripții de nivel inferior și 40 la nivelul a trei circumscripții de nivel superior, prin metoda Sainte-Laguë la nivelul inferior și metoda celor mai mari resturi cu cota Hare la nivelul superior. În schimb, ambele teritorii autonome au sisteme de partide proprii și își aleg deputații după reguli proprii, cele două mandate fiind acordate primelor două clasate (Elklit–Pade 1992).

În ceea ce privește devierea de la principiul egalității voturilor, se poate constata că norma de reprezentare în cele două teritorii autonome nu este mult mai scăzută decât în Danemarca. Mai mult, Groenlanda se situează ușor peste medie. Populația Groenlandei este estimată la 68 000, iar cea a Insulelor Feroe la 48 000, astfel un deputat reprezentând în jur de 34 000 respectiv 24 000 de persoane. În schimb, populația Danemarcei este de aproximativ 5,475 milioane, ceea ce înseamnă o normă de reprezentare de 31 200. Așadar, mandatele speciale nu diferă în mod semnificativ de mandatele regulate în ceea ce privește norma de reprezentare.

Deoarece Groenlanda este locuită predominant de inuiți, iar Insulele Feroe de feroezi, aceste mandate par, la prima vedere, locuri rezervate pentru minorități. Cu toate acestea, mandatele aparțin teritoriilor cu statut special și nu grupurilor etnice care trăiesc în aceste insule. Așadar, ar fi eronat să le clasificăm drept mandate rezervate pentru minorități.

28 Deși câteodată în literatură Danemarca este clasificată în această categorie (vezi Htun 2003; Reynolds 2005).

29 Sursă: http://en.wikipedia.org/wiki/Languages_of_Denmark

30 Legea 271 din 13 mai 1987, amendată pe 10 aprilie 1990, articolul 12.

31 Sursa rezultatelor alegerilor: http://en.wikipedia.org/wiki/Danish_parliamentary_election%2C_2007

1.6. Neaplicarea pragului electoral pentru minorități – sinteză și evaluare

Pe baza aspectelor comune și a diferențelor dintre cele cinci țări prezentate putem trage următoarele concluzii:

- Principiul poate fi aplicat în mai multe forme: excepție de sub pragul electoral național; instituirea unui prag alternativ regional (Italia); excepție de sub prag pentru a fi îndreptățit la mandate suplimentare (Polonia, 1991).
- Excepția de sub prag este deseori combinată cu alte concesii, care se pot referi la condițiile de participare sau de finanțare: numărul listelor electorale regionale pentru a putea depune listă națională poate fi redus (Polonia, 1991); se poate renunța la cerința de a înregistra partidul înainte de alegeri sau se pot aplica criterii mai generoase formațiunilor minoritare pentru a putea beneficia de finanțare publică. Însă nu este necesar ca aceste concesii să fie aplicate împreună cu excepția de sub prag, după cum demonstrează exemplul Danemarcei.
- Un neajuns comun al acestor aranjamente este că nu toate minoritățile pot profita în egală măsură de lipsa pragului. În special pentru grupurile mai mici nici atingerea pragului implicit nu este un țel realist, mai ales în țări mari precum Germania sau Polonia, dar și exemplul minorităților mai mici din Serbia este grăitor în această privință.
- Teoretic, pluralismul politic în interiorul minorității este compatibil cu aceste măsuri, este posibil ca două formațiuni ai aceleiași minorități să primească mandate (romii din Serbia). În ce măsură acest lucru va genera o reprezentare substanțială a minorității, care să reflecte și diviziunile interne ale grupurilor, depinde mai ales de mărimea grupului care determină câte mandate poate să câștige comunitatea.
- Excepția de sub prag poate fi combinată cu alte măsuri de acțiune afirmativă electorală. În Danemarca și Italia am întâlnit și rezervarea unor mandate unor provincii cu statut special, locuite de minorități. Acest lucru demonstrează că diferitele tipuri de acțiune afirmativă electorală pot fi combinate în același sistem pentru a răspunde prin soluții personalizate nevoilor diferite ale diferitelor comunități.

O comparație cu România spune multe despre potențialul acestor sisteme. Având în vedere că la alegerile parlamentare din România din 2004, numărul total de voturi valabil exprimate a fost puțin peste 10 milioane, iar Camera Deputaților are 314 membri (332 cu reprezentanții minorităților), în cazul în care pragul electoral nu ar fi fost aplicat pentru organizațiile minorităților, aceștia ar fi obținut un mandat cu aproximativ 32 500 voturi³². Se poate vedea că în acest caz, ipotetic, doar Partida Romilor (56 076 de voturi) și Forumul Democrat al Germanilor din România (cu 36 166 voturi) ar fi obținut un mandat. Organizația minoritară clasată a treia, Uniunea Bulgară din Banat-România a obținut doar 15 283 voturi, mai puțin de jumătate din pragul implicit.³³ Așadar, minoritățile mai mici nu ar avea șanse să fie reprezentate în parlament printr-un asemenea sistem.

O implicație importantă a exceptării de sub prag este faptul că pluralismul politic în rândul minorității devine posibil, cel puțin teoretic. Acest lucru este ilustrat și de succesul celor două partide ale romilor din Serbia în 2007. Desigur, dacă pluralismul politic în rândul minorităților este de dorit sau nu este o întrebare normativă pe care nu doresc să o adresez în detaliu. Pluralismul politic însă este o condiție necesară, deși nu și suficientă, pentru o reprezentare substanțială a minorității. Așadar, neaplicarea pragului electoral poate conduce la o reprezentare substanțială a minorităților mai mari, însă minoritățile mai mici vor obține, în cel mai bun caz, numai un singur mandat în parlament, iar cele foarte mici vor fi dezavantajate.

Excepția de sub prag – ca de altfel orice măsură specială menită să faciliteze reprezentarea minorităților – este deseori criticată deoarece ar încălca principiul egalității votului. Însă, acest argument nu este atât de puternic cum ar părea la prima vedere, deoarece instituirea unui prag electoral reprezintă în sine o îndepărtare de la principiul egalității fiecărui vot. Pragurile se justifică, de regulă, prin dezideratul de a reduce fragmentarea legislativului și de a exclude formațiunile extremiste din parlament. Este însă îndoielnic dacă aceste temeri sunt întemeiate în cazul organizațiilor minorităților (Palermo–Woelk 2003: 232).

2. Mandate speciale pentru minorități

Înainte de a trece la prezentarea sistemelor, trebuie precizat înțelesul conceptului de mandat special. Literatura folosește, în general intermitent, termenii de *mandat de drept*, *rezervat*, *special*, *garantat* etc., fără a defini precis conceptele. Deși la prima vedere diferența între aceste formulări pare nesemnificativă, o analiză mai atentă va dezvălui diferențe importante între diferitele tipuri de mandate speciale pentru minorități.

32 Numărul voturilor valabil exprimate trebuie împărțit la 314 și nu la 332, deoarece legea stipulează că mandatele minorităților se acordă peste norma de reprezentare de 70 000 de alegători pentru fiecare deputat.

33 Sursa rezultatelor alegerilor: www.bec2004.ro/documente/rezultate

Mala Htun oferă o definiție foarte generală pentru mandatele rezervate: acestea sunt căi de acces la reprezentare specifice grupurilor favorizate, care ocolesc sistemul existent de partide și sistemul electoral general (Htun 2003: 11). O definiție mai specifică se găsește în manualul despre sisteme electorale al organizației International IDEA (Reynolds et alii 2005: 181): mandatele rezervate sunt acelea în care un criteriu ca etnicitatea, limba, religia sau sexul constituie o condiție pentru a vota sau a fi ales. Petra Meier adaugă încă un criteriu acestei definiții: un mandat este rezervat dacă garantează reprezentarea grupului indiferent de rezultatul electoral (Meier 2007: 3).

Din secțiunile următoare ale studiului va deveni evident că, unele dintre sistemele care conțin mandate speciale pentru minorități, satisfac ambele elemente ale definiției, altele însă numai primul criteriu. Toate sistemele acordă mandatele speciale pe baza criteriului etnic, rasial, religios etc., aplicat fie pentru candidați, fie pentru alegători sau pentru ambele grupuri. Însă reprezentarea în parlament nu este garantată în fiecare caz independent de rezultatele alegerilor. Vom reveni asupra diferențelor dintre diferitele tipuri de mandate speciale în secțiunea care urmează după prezentarea sistemelor.

Mandatele parlamentare se pot rezerva pe bază de rasă/etnicitate (nu presupune o limbă diferită), limbă/identitate națională, religie sau sex. Acest ultim criteriu nu constituie însă obiectul acestei lucrări, reprezentarea femeilor fiind un fenomen de sine stătător, diferit de reprezentarea minorităților. În cazurile prezentate în primul capitol, am întâlnit deja mandate rezervate pentru diferite regiuni geografice (în special pentru insule) locuite de minorități, însă am considerat că aceste măsuri sunt calitativ diferite de mandatele speciale acordate minorităților. Aceste cazuri sunt mai degrabă exemple pentru delimitarea circumscripțiilor electorale în mod favorabil pentru minorități, mandatul aparținând regiunii și nu comunității minoritare.

Deoarece sistemele PR sunt mai benefice reprezentării minorităților, iar în cazul în care proporționalitatea în sine nu este de ajuns pentru a ajuta minoritățile, se pot aplica excepții de sub pragul electoral, ne-am putea aștepta ca locurile rezervate în parlament să fie caracteristice mai degrabă sistemelor majoritare. Într-adevăr, o bună parte a exemplelor provin din sisteme majoritare, First Past The Post³⁴: Pakistan, India, Kiribati; *Vot Alternativ*³⁵: Fiji; *Block Vote*: Liban, Autoritatea Palestiniană (Reynolds 2005: 307-308). Cu toate acestea, mandatele speciale se regăsesc și în sisteme de reprezentare proporțională (Croatia, Slovenia) sau mixte (Noua Zeelandă după 1996).

Sistemele cu mandate speciale pot fi clasificate după mai multe criterii. De exemplu, Petra Meier observă că în unele țări (Libanul și Iordania), toate mandatele sunt rezervate, iar în restul exemplelor doar câteva, dar în orice caz o minoritate (Meier 2007). Mala Htun în schimb, distinge între țări cu o majoritate (etnică, religioasă etc.) clară, unde se rezervă unui număr limitat de mandate pentru comunitățile mici, fără a urmări o adevărată distribuire a puterii (*power-sharing*) între grupuri, și țări divizate din punct de vedere etnic caracterizate de un relativ echilibru etnic, religios etc. (Htun 2003: 11-12). În prima categorie mandatele rezervate servesc scopul includerii simbolice a minorităților și o reprezentare descriptivă a acestora, însă în cealaltă categorie diferitele grupuri etnice, religioase etc. sunt foarte slab integrate, constituind de fapt comunități politice de sine-stătătoare, iar destinația mandatelor este prestabilită din motive consociative (sau *power-sharing*), puterea fiind distribuită între grupurile constitutive pentru a preveni destrămarea statului (de exemplu: Belgia, Elveția, Malaysia, Bosnia-Herțegovina, Cipru, sau Libanul).

Cele două criterii nu coincid, după cum o ilustrează exemplul Iordaniei, nu toate țările care rezervă toate mandatele sunt caracterizate de un relativ echilibru demografic. Prin urmare nu voi folosi niciuna dintre aceste posibile criterii pentru a clasifica sistemele prezentate în acest capitol, de la bun început. Voi reveni însă asupra acestui aspect în concluziile capitolului.

2.1. Țări care rezervă mandate pentru minorități

2.1.1. Noua Zeelandă

a. Structura etnică

Fiind o societate de imigranți, populația Noii Zeelande este categorizată la recensăminte în primul rând după criteriul originii.³⁶ În 2006 67,6% din populație s-a declarat de origine europeană, 14,6% băștinaș maori, 9,2% de

34 First Past The Post (numit în continuare FPTP) este denumirea britanică a sistemului majorității simple (relative).

35 *Votul Alternativ* este un sistem electoral în care alegătorii exprimă preferințe ordinale pentru toți candidații înscriși pe buletinul de vot. Dacă nici un candidat nu obține majoritatea absolută voturilor (preferințe primare), candidatul care a obținut cele mai puține preferințe primare este eliminat, iar voturile sale sunt împărțite între ceilalți candidați în funcție de preferințele secundare ale alegătorilor care l-au votat. Procedura se repetă până când un candidat întrunește jumătate plus unu din voturi.

36 Pe pagina de web a Institutului de Statistică a Noii Zeelande, se regăsesc și decompoziții mai detaliate, însă din punctul de vedere al acestui studiu nu sunt relevante țările de origine a imigranților. Trebuie menționat că aceste categorii de identitate nu sunt exclusive, persoanele puteau să declare identități multiple. (*Statistics New Zealand*, <http://www.stats.govt.nz/census/2006-census-data>, accesat pe 15 februarie 2008)

origine asiană, 6,9% de origine pacifică³⁷, 0,9% de origine africană, din America Latină sau din Orientul Mijlociu, iar restul populației de altă identitate.³⁸

Populația maori este în creștere continuă datorită ratei de natalitate mai ridicată, și se estimează că în curând acest grup va depăși 15% din populație. Cele mai recente date publicate de Institutul de Statistică al Noii Zeelande estimau procentul populației maori la 14,9% în iunie 2007.³⁹ Cu toate acestea, numai 4% din populație vorbește limba maori.⁴⁰

b. Scurt istoric

Noua Zeelandă este, probabil, primul stat care a introdus măsuri speciale pentru reprezentarea minorităților, la scurt timp după crearea sistemului politic și chiar înainte de introducerea sufragiului universal.

Primele alegeri parlamentare au avut loc în 1853, pe baza unui sistem censitar, dreptul de vot fiind condiționat de posesia (sau arendarea) individuală a unei anumite suprafețe de teren. Majoritatea maori nu erau în situația de a satisface aceste criterii, deoarece pământurile maori erau deținute colectiv, nu individual.

În această perioadă insulele neozelandeze erau populate preponderent de maori, iar coloniștii nu puteau evita problema drepturilor politice ale băștinașilor. În primul rând, Tratatul de la Waitangi (1840), prin care s-a stabilit suveranitatea Coroanei Britanice asupra insulelor, a prevăzut autonomie în viața tribală pentru maori și dreptul de a participa la deciziile care aveau de-a face cu ambele părți semnatare (Iorns 2003). În al doilea rând, datorită conflictelor de interese legate mai ales de terenuri între 1845–1872 au avut loc Războaiele neozelandeze (New Zealand Wars). În fine, majoritatea maori erau obligați să plătească taxe, așadar revendicările lor pentru reprezentare erau considerate legitime și de o parte a coloniștilor (Geddis 2006: 352).

Problema a fost soluționată în 1867 prin crearea a patru mandate speciale în Parlamentul Noii Zeelande. Re-reprezentanții maori se alegeau în circumscripții speciale supraimpuse geografic celor generale (Nagel 1994: 528). Decizia a fost precedată de alte exceptări de la criteriile censitare, acordate soldaților și minerilor din minele de aur, grupuri care nu dețineau teren nici ei și, similar acestor precedente, mandatele speciale au fost prevăzute doar cu caracter temporar (pentru cinci ani). Coloniștii sperau că o parte a maori vor deveni în curând proprietari de pământ, deoarece o reformă funciară a fost demarată în anii 1860. Aceste așteptări însă nu s-au confirmat, în consecință dreptul la cele patru mandate a fost extins pe termen nedefinit în 1876. Această concesie a fost însă motivată nu numai de insistența băștinașilor, ci și de interesele europenilor. Deoarece un deputat „general” era ales de circa 3 500 de alegători, coloniștii se temeau că voturile celor peste 50 000 de maori ar putea „dilua” electoralele, modificând semnificativ rezultatele electorale (Iorns 2003; Geddis 2006: 352).

Trebuie subliniat faptul că toate persoanele maori de sex masculin aveau dreptul de a vota și de a fi aleși în aceste circumscripții speciale, în timp ce sistemul censitar a fost menținut până în 1879. Așadar, maori au beneficiat de sufragiu universal bărbătesc cu 12 ani mai devreme decât coloniștii. Iar puștii maori care erau proprietari individuali erau îndreptățiți să voteze și în circumscripțiile europenilor până în 1893, beneficiind așadar de un fel de „vot dublu”. (Geddis 2006: 352–353). Cu toate acestea, cele patru mandate au rămas mult sub proporția maori în populație. Mai mult, datorită excluderii persoanelor maori din electoratul general, numărul maxim de deputați de origine maori nu putea nicicum fi mai mare decât patru. Prin urmare, în literatură există un consens că efectul mandatelor speciale nu a fost încetățenirea băștinașilor, ci mai degrabă privarea lor de drepturile electorale (Iorns 2003; Geddis 2006).

Reprezentarea specială suferea și de alte neajunsuri. Deși în 1896 s-a renunțat la sistemul censitar, maori nu au fost admiși să voteze în circumscripțiile generale, ci obligați prin lege să voteze în circumscripțiile speciale. Cele două sisteme electorale fiind segregate total, sistemul a evoluat spre un fel de *soft apartheid*. Până în 1975 numai cetățenii de origine mixtă erau îndreptățiți să aleagă în ce tip de circumscripțiile doresc să voteze. În mod similar, din 1896 până în 1967, maori nu puteau candida în circumscripțiile generale, prima candidatură înregistrându-se în 1975. Cu toate acestea, până în 1948 nu au existat registre speciale pentru alegătorii maori, înregistrarea devenind obligatorie doar din 1956.

37 În această categorie sunt incluse și 58 008 de persoane care se identifică maori din Insulele Cook, o republică autogovernantă asociată Noii Zeelande.

38 *Statistics New Zealand*, <http://www.stats.govt.nz/census/2006-census-data>

39 <http://www.stats.govt.nz/NR/rdonlyres/7EBD29D4-864E-4F96-B8D4-3CB92867B6FD/0/nationalpopulationestimatesjun07qtr-hotp.pdf>, accesat pe 15 februarie 2008.

40 <http://www.stats.govt.nz/census/2006-census-data/quickstats-about-culture-identity/quickstats-about-culture-and-identity.htm?page=para011Master>, accesat pe 15 februarie 2008.

Pentru un timp îndelungat reprezentanții maori au fost aleși într-un mod diferit de ceilalți deputați. Deși votul secret s-a introdus în Noua Zeelandă în 1870 pentru alegerile generale, mandatele maori au fost decise la meetinguri tribale prin ridicare de mână până în 1938. Nici măcar data alegerilor nu a fost aceeași în cele două tipuri de circumscripții până în 1951.

Mai grav, până în 1887 niciun reprezentant maori ales în Parlament nu era vorbitor de engleză, iar deliberările erau traduse pentru ei numai când coloniștii doreau să negocieze cu ei pentru voturi sau în probleme legate de terenuri. Reprezentanții maori erau mai degrabă ambasadori sau delegați ai băștinașilor decât deputați care participau în luarea deciziilor. Opiniile lor erau rareori luate în considerare, erau ignorați chiar și în problemele cele mai importante pentru maori (Iorns 2003).

O schimbare semnificativă s-a produs în 1935, când Labour Party a început să se intereseze de mandatele maori. Politica de partide a penetrat circumscripțiile speciale dominate până atunci de probleme tribale, iar aceste mandate au devenit unele dintre cele mai sigure locuri ale laburiștilor. Această schimbare s-a dovedit însă una iluzorie: disciplina de partid îngredea sever autonomia deputaților maori în reprezentarea intereselor grupului (Iorns 2003; Vowles 1995: 107).

Din anii 1960 însă, sistemul segregat a început să fie reformat treptat. Din 1967 s-a renunțat la segregare în privința candidaturii, fiecare cetățean dobândind dreptul de a candida în ambele tipuri de circumscripții. Oricine poate candida pentru mandatele maori, însă trebuie să fie nominalizat de persoane care figurează în registrul electoral maori. În consecință, grupul are puterea de a decide cine poate să candideze (Meier 2007: 12). Din 1975 s-au modificat și prevederile în privința dreptului activ de a vota, însă numai pe jumătate: cetățenii de origine maori pot să decidă dacă doresc să voteze pentru mandatele speciale sau cele generale, însă ceilalți cetățeni pot vota numai în circumscripțiile generale (Vowles 1995: 107).

c. Reforma electorală din 1993

Adevărata schimbare s-a petrecut după reforma electorală din 1993⁴¹, cu toate că recomandarea inițială a Comisiei Regale pentru Reformă Electorală a fost ca locurile speciale să fie desființate. În schimb s-a propus ca partidele maori să fie exceptate de sub pragul electoral. Comisia a înșiruit argumente pentru și împotriva menținerii mandatelor. Pentru menținere, s-a menționat că maori doreau să păstreze aceste mandate, semnificația simbolică a mandatelor (statutul special al maori recunoscut în Tratatul de la Waitangi) și că interesele maori sunt protejate cel mai bine de reprezentanți maori. Împotriva menținerii s-a constatat că autodeterminarea garantată prin aceste mandate a fost mai degrabă simbolică dar deloc efectivă, iar circumscripțiile maori erau mult mai mari decât cele generale, reducând astfel eficiența muncii deputaților care trebuiau să reprezinte mai mulți alegători (Iorns 2003; Vowles 1995)

Jack Nagel consideră că reforma electorală i-a confruntat pe maori cu următoarea dilemă: menținerea mandatelor speciale (reprezentare descriptivă) ar fi însemnat susținerea marginalizării politice, a ineficienței de a-și apăra interesele datorită dezinteresului majorității (Nagel 1994: 528). În schimb, se preconiza că desființarea acestor mandate ar furniza incentive partidelor politice să nominalizeze candidați maori pe listele lor sau chiar în circumscripții individuale, având în vedere că 15% din populație aparține comunității maori, deschizând calea pentru o reprezentare substantivă, dar cu costul renunțării la reprezentarea descriptivă.

Ideea desființării circumscripțiilor speciale a fost întâmpinată însă cu opoziție de maori. Băștinașii nu numai că se temeau să nu piardă locurile lor din parlament, dar considerau că mandatele speciale simbolizează statutul lor constituțional special, care îi deosebește de minoritățile noi, apărute prin imigrare (Nagel 1994: 528). În consecință mandatele au fost păstrate și în noul sistem mixt.⁴² Mai mult, numărul mandatelor nu mai este fixat la patru, ci se calculează în funcție de numărul cetățenilor care optează pentru votul în circumscripțiile speciale. (Se folosește aceeași normă de reprezentare pentru ambele tipuri de circumscripții). Mulțumită noii reglementări, în 1996 numărul reprezentanților aleși în circumscripții maori s-a mărit la 5 pentru prima dată în istorie, la 6 în 1999 și la 7 în 2002 (Geddis 2006; Iorns 2003).

41 Noua Zeelandă are un parlament unicameral, ales pe un termen de trei ani. Înainte de reformă Parlamentul se alegea prin metoda majorității simple în circumscripții cu un singur membru (First Past The Post). Numărul mandatelor generale era stabilit și recalculat în funcție de numărul populației, însă cel al mandatelor maori era fixat la 4. La ultimele alegeri susținute sub vechiul sistem s-au ales 99 de deputați din care 4 în circumscripțiile maori. Reforma a înlocuit FPTP cu un sistem mixt (Mixed Member Proportional Representation) modelat după sistemul german. Numărul mandatelor a crescut la 120, 62 fiind alese pe liste închise de partide, iar restul în circumscripții individuale. Pragul electoral este de 5% din voturile pe liste sau un mandat în circumscripții individuale. Numărul circumscripțiilor maori nu este fixat, ci depinde de proporția populației care se înregistrează pentru a vota în ele. Datorită acestei modificări, numărul mandatelor maori a crescut la 5 în 1996, 6 în 1999 și 7 în 2002. (Vezi Vowles 1995 Geddis 2006).

42 Însă pragul electoral este valid și pentru partidele maori.

d. Registrul electoral

După abrogarea legilor segregative, în 1975, înainte de a-și exercita dreptul de vot pentru prima dată, maori au dreptul să se înscrie în registrele electorale generale sau speciale. Ulterior, opțiunea poate fi schimbată, dar numai într-o perioadă specială de patru luni, numită Opțiunea Electorală Maori (Maori Electoral Option – MEO), care are loc în fiecare cinci ani, paralel cu recensămintele. În această perioadă, instituția responsabilă trimite fiecărui cetățean înscris în registrul special, precum și celor care sunt înscrși în registrul general, dar au indicat la recensământ origine maori, o scrisoare informativă și un formular pentru înscriere în registrele electorale. Numai cei care doresc să își modifice opțiunea trebuie să completeze formularul. Autoritățile au derulat și ample campanii de informare pentru maori despre perioada de înregistrare. Înregistrarea individuală și voluntară rezolvă problema definițională, adică cine este maori, în același timp lăsând deschisă opțiunea de ieșire pentru cei care sunt de origine maori însă nu doresc să facă parte din comunitate. (Geddis 2006: 354–356). Originea maori nu trebuie demonstrată la înregistrarea pe registrul special, este necesară doar o declarație personală, există însă modalități legale de a ataca înregistrările frauduloase (Meier 2007).

e. Evaluare

Catherine Iorns consideră că sistemul actual a reușit să combine două aspecte pozitive foarte importante: menținerea mandatelor speciale, precum și proporționalitatea între numărul mandatelor și numărul populației maori. Dacă includem toți deputații de origine maori în analiză (nu numai cei aleși în circumscripțiile speciale), atunci acest procent s-a mărit de la 7,1% dinaintea reformei, la 15% în 2002 (în total 18 deputați maori, din care 7 aleși în circumscripțiile speciale), ceea ce este aproape identic cu proporția maori din populație⁴³ (Iorns 2003). Mai mult, după o jumătate de secol în care mandatele maori au întărit Partidul Laburist, a sosit și momentul competiției. În 1996 maori au votat pentru un partid nou-înființat (New Zealand First), însă în 1999 și 2002 mandatele au revenit la laburiști. În 2005 însă, maori au reușit în fine să câștige patru dintre cele șapte prin partidul lor propriu, Maori Party.

Contrar așteptărilor adeptilor reprezentării proporționale, menținerea mandatelor speciale nu a anulat incentivele partidelor de a nominaliza pe listele lor candidați maori, deoarece componenta decisivă a sistemului electoral neozeelandez (care este un *Additional Member System*⁴⁴) este cea proporțională și nu cea majoritară (Geddis 2006: 361).

Cu toate acestea, sistemul neozeelandez nu este perfect. Rămâne problematică delimitarea geografică a circumscripțiilor speciale, ivindu-se problema (*mal*)apportionment-ului, adică a delimitării circumscripțiilor astfel încât devierea de la norma de reprezentare să fie minimală. În mod ideal, într-o democrație, populația circumscripțiilor electorale este egală sau măcar apropiată, astfel încât valoarea votului să fie cât se poate de egală peste tot. Însă, în contextul maori, o împărțire egală poate fi realizată doar prin intersectarea limitelor tribale, iar o delimitare pe bază de apartenență tribală ar conduce la o distribuție inegală. În Noua Zeelandă s-a ales prima opțiune (devierea permisă fiind de 5%), însă Catherine Iorns consideră că această soluție lasă de dorit. Delimitarea circumscripțiilor ar trebui să reflecte menirea mandatelor speciale: dacă ele sunt menite să fie doar o garanție pentru reprezentarea descriptivă a minorităților sau dacă ele decurg din recunoașterea maori drept un grup constitutiv al națiunii politice neozeelandeze, drept parteneri egali în Tratatul de la Waitangi. Această din urmă interpretare ar presupune recunoașterea suveranității comunității maori, inclusiv a legitimității afilierilor tribale, iar reprezentarea lor ar trebui să țină seama de diviziunile interne (Iorns 2003, vezi și Schouls 1996 pentru aceeași problemă în contextul unei propuneri legislative canadiene nematerializate).

Sistemului i s-a mai reproșat faptul că în circumscripțiile maori nu pot vota ceilalți cetățeni, iar acest lucru ar încălca principiul egalității dreptului de vot. Egalitatea este încălcată nu în sensul că votul alegătorilor care nu sunt maori ar avea un impact mai mic, ci în sensul că maori pot alege circumscripția în care doresc să voteze, însă ceilalți – nu (Geddis 2006: 361–363).

O altă problemă este legată de siguranța acestor mandate speciale. În timp ce legea electorală poate fi modificată doar cu o majoritate de 75% în parlament sau prin majoritatea voturilor la un referendum, clauza referitoare la mandatele maori face excepție, aceasta poate fi modificată sau desființată prin majoritate simplă în parlament. De asemenea, maori nu au un veto *de jure* în ceea ce privește aceste mandate. Până la reforma electorală din 1993

43 Reprezentarea maori s-a îmbunătățit și la alte nivele, cel mai important la nivelul executivului și în pozițiile importante din partidele politice (Iorns 2003).

44 În astfel de sisteme se poate întâmpla că unele partide câștigă mai multe mandate în circumscripțiile individuale decât procentul de mandate la care ar fi îndreptățiți pe baza voturilor pe listă. Însă această disproporționalitate este compensată prin creșterea numărului total de mandate, aceste partide păstrându-și mandatele câștigate în circumscripțiile individuale, iar devierea de la proporționalitate este corectată prin creșterea numărului total de mandate. Acest lucru s-a întâmplat și în Noua Zeelandă în 2005, când partidul maori a câștigat patru circumscripții individuale, însă numai 2,1% din voturile pe liste. Acest procent ar fi fost echivalent cu numai trei mandate (desigur, în sine nu ar fi produs niciun mandat, fiind sub pragul electoral de 5%, însă aici acest lucru nu este important). Partidul și-a păstrat mandatele, iar numărul deputaților s-a majorat la 121 (Geddis 2006: 350).

părerea comunității maori era *de facto* luată în considerație, deoarece a existat un consens în această privință între partidele politice. Însă mai recent acest consens pare să se fi destrămat, atitudinea *National Party* schimbându-se, formațiunea pledând pentru desființarea mandatelor pe motiv că sub noul sistem electoral, mult mai proporțional, nu mai este nevoie de ele (Geddis 2006: 367).

2.1.2. Slovenia

a. Structura etnică

Constituția Sloveniei recunoaște minoritatea italiană și cea maghiară drept „comunități autohtone”. Cele două comunități nu sunt însă cele mai importante minorități din punct de vedere numeric. La recensământul din 2002 majoritatea slovenă a constituit doar 83,06% din populația de 1 964 036 persoane, compoziția restului populației fiind următoarea: 2 258 de italieni (0,11%), 6 243 maghiari (0,31%), 38 964 sârbi (1,98%), 35 642 croați (1,81%), 21 542 bosniaci (1,1%) (și alți 10 467 musulmani, în total 31 499 având limba maternă bosniaca), 2 667 montenegri (0,14%), 3 972 macedoneni (0,2%) și 6 186 albanezi (0,31%) și 3 246 romi (0,17%). Doar 181 de persoane s-au declarat austriece și 499 germani. În ceea ce privește limba maternă, diversitatea crește – italiană: 3 762, maghiară: 7 713, romani: 3 834, germană: 1 628. În ceea ce privește minoritățile provenite din alte state ale Federației Iugoslave, situația este mai complicată: 31 499 (1,6%) persoane au indicat limba bosniacă, 54 079 (2,75%) cea croată, 31 329 (1,6%) cea sârbă, 36 265 (1,85%) limba sârbo-croată, 126 croato-sârbă, 462 limba montenegrină, 4 760 macedoniană și 7 177 albaneză. 8,9% din populație nu și-a indicat apartenența etnică.⁴⁵ Este așadar evident că minoritățile recunoscute drept autohtone sunt categoric inferioare numeric grupurilor etnice provenite din celelalte state ale Iugoslaviei Federale, în special sârbii, croații și bosniacii, însă aceștia din urmă sunt categorizate drept „minorități apărute mai recent”, nu sunt menționate în constituție și, prin urmare, nu beneficiază de aceeași drepturi ca și comunitățile autohtone (Komac 2002: 13).

b. Mandatele rezervate

Articolul 64 al constituției stabilește drepturile speciale de care se bucură minoritățile autohtone italiană și maghiară, între altele dreptul la reprezentare politică⁴⁶, care este garantată la nivelul parlamentului, la fel ca și la nivelul administrației locale. Articolul 80 stipulează că cele două minorități au dreptul la câte un deputat în Adunarea Națională (Državni Zbor). La fel ca și ceilalți membri ai Adunării Naționale, deputații minorităților au un mandat reprezentativ (nu imperativ), deputatul nefiind obligat să urmeze deciziile comunității autoguvernante.

Membrii comunităților autohtone au două voturi în alegerile pentru Adunarea Națională (și pentru consiliile locale): pe lângă dreptului universal de vot de care beneficiază toți cetățenii, al doilea vot este pentru alegerea deputatului special al comunității etnice. Statul autorizează comunitățile etnice autoguvernante să compileze registre electorale ale cetățenilor care sunt membri ai comunităților italiene și maghiare. Sarcina este îndeplinită de o comisie alcătuită din trei persoane, desemnate de comunitatea autoguvernantă respectivă. Registrul se folosește la alegerea deputatului în parlament precum și la alegerile pentru consiliile locale. Pentru parlament, toți cetățenii aparținând minorității au dreptul de a vota pentru deputat, acest lucru nefiind condiționat de domiciliul în teritoriul bilingv. Cei care domiciliază în afara teritoriului bilingv, pot depune o cerere scrisă pentru a fi incluși în registrul electoral, aceasta fiind aprobată sau respinsă de comisia numită de autoguvernare.

În ceea ce privește candidatura, membrii comunităților autohtone pot alege, dacă doresc, să candideze pentru mandatele speciale sau pentru cele regulate. Candidații pentru mandatele speciale nu trebuie să fie membri ai comunității, însă trebuie să fie susținuți de cel puțin 30 de membri ai comunității (Meier 2007: 12).

c. Evaluare

Unele aspecte ale sistemului au născut controverse și au fost contestate la Curtea Constituțională. Primul asemenea element este modul în care persoanele sunt admise în registrul electoral special. Curtea Constituțională (decizia 844 din 1998) a stabilit că, deoarece statutul autohton aparține comunității naționale, drepturile constituționale speciale

45 Sursă: *Institutul național de statistică a Sloveniei*, <http://www.stat.si/popis2002/en/>, accesat la 31 ianuarie 2008.

46 Alte drepturi colective garantate pentru italieni și maghiari: dreptul la folosirea liberă a simbolurilor naționale, dreptul de a înființa organizații și de a dezvolta activități economice, culturale, științifice, de cercetare, în domeniul mass-media și de editare pentru a-și păstra identitatea națională, dreptul la învățământul în limba maternă și dreptul de a înființa și de a dezvolta școli. Mai mult, în zonele locuite de minorități, educația este în mod obligatoriu bilingvă pentru toți locuitorii teritoriului. De asemenea, comunitățile au dreptul de a menține legătura cu națiunea lor de origine și cu țările respective. Statul este obligat să furnizeze resurse pentru exercitarea acestor drepturi, iar minoritățile vor înființa comunități etnice autoguvernante în aria geografică în care trăiesc, iar statul poate transfera autoguvernărilor anumite funcții care aparțin jurisdicției statului. Toate aceste drepturi sunt reglementate în detaliu prin lege, iar modificarea acestor reglementări este posibilă doar cu consimțământul minorității (drept de veto în domeniile care le privesc). Mai mult, nu există nicio clauză numerică, drepturile trebuie garantate indiferent de numărul comunității (Vezi Komac 2002).

aparțin doar membrilor comunităților autohtone și nu tuturor persoanelor care se declară italieni sau maghiari. Includeerea automată pe lista specială a celor care cer acest lucru nu ar îmbunătăți protecția minorităților, ci ar permite abuzuri electorale sau deformarea voinței comunității de către elemente externe (persoane neaparținând comunității ar putea „deturna” lista) (Komac 2002: 22–23). Așadar, Curtea a decis că apartenența la comunitate nu depinde doar de voința personală (elementul subiectiv), ci și de decizia comunității de a admite persoana – pe baza unor criterii obiective (Korhecz 2002: 177) și a somat parlamentul să definească prin lege aceste criterii. Legea a delegat acest drept comunităților autoguvernante. De pildă, comunitatea autoguvernantă maghiară din regiunea Pomurje a stabilit următoarele criterii: integrarea persoanei în activitatea comunității naționale maghiare, integrarea și incluziunea în alte aspecte ale activității comunității, apartenența la cultura și limba maghiară (Komac 2002: 24). Korhecz este însă de părere că aceste criterii obiective sunt problematice, cel puțin din punctul de vedere al documentelor OSCE, care admit doar criteriul subiectiv al identității – documentele Consiliului Europei permit criteriile obiective (Korhecz 2002: 178).

Un alt aspect controversat este votul dual, contestatarii pledând că acesta ar viola principiul egalității votului, care necesită un număr egal de voturi echivalente pentru toți. Curtea Constituțională (decizia 844 din 1998) a admis că votul dual constituie într-adevăr o îndepărtare de la egalitatea voturilor.⁴⁷ Cu toate acestea nu este neconstituțional, mai mult, este expresia dreptului constituțional al comunităților naționale la reprezentare în parlament, drept care necesită o îndepărtare de la principiul egalității (discriminare pozitivă). Dimpotrivă, dacă persoanele aparținând minorităților naționale ar trebui să renunțe la unul dintre voturi, aceasta ar însemna că aceste persoane trebuie să aleagă între două drepturi constituționale: dreptul general de a vota și dreptul de a fi reprezentați direct în parlament. A impune o asemenea alegere ar fi neconstituțional (Komac 2002: 24–25). O altă obiecție se referă la faptul că lista specială este întocmită de doar trei persoane, care poate conduce la decizii arbitrare (Korhecz 2002: 178).

Însă, fără îndoială, cea mai mare problemă a sistemului sloven este faptul că dreptul participării politice este acordat prin constituție numai pentru două comunități și refuzat celorlalte grupuri. Acest dublu standard se explică prin faptul că restul minorităților semnificative provin din celelalte state ale Iugoslaviei Federale. Probabil a contat și faptul că, spre deosebire de comunitățile italiană și maghiară, minoritățile recent apărute sunt mai numeroase, deși nu destul de mari pentru ca partidele lor să poată atinge pragul electoral de 4%.

2.1.3. Croația

a. Structura etnică

La recensământul din 2001 compoziția etnică a Croației era următoarea: 89,6% croați, 4,54% sârbi, 0,47% bosniaci, 0,44% musulmani, 0,44% italieni, 0,37% maghiari, 0,3% sloveni, 0,24% cehi, 0,21% romi, 0,34% albanezi, 0,11% montenegri, 0,11% slovaci, 2,1% de etnie nedeclarată, restul grupurilor minoritare fiind sub 0,1%.⁴⁸ Din punctul de vedere al reprezentării politice a minorităților la fel de importante sunt însă recensămintele anterioare, din 1981 și 1991, cel puțin în ceea ce privește proporția populației sârbe. În 1981 sârbii constituiau în jur de 13% din populație, iar în 1991 – 12,2%. Scăderea dramatică a ponderii sârbilor în 2001 se datorează în primul rând acțiunilor întreprinse de armata croată în teritoriile locuite de sârbi în 1995, acompaniate de atrocități și purificări etnice, care au lansat un val de refugiați sârbi (Operațiunile „Furtuna” și „Fulgerul”). Se estimează că între 300 000–350 000 de sârbi din cei 580 000 și-au părăsit casele și s-au refugiat în Iugoslavia. Astfel, echilibrul etnic s-a schimbat în mod dramatic, iar acest fapt a avut consecințe și în privința drepturilor politice ale sârbilor. După încetarea conflictului s-au depus eforturi pentru a facilita repatrierea sârbilor, însă acestea au fost încununuate de puțin succes, datorită situației economice precare din zonele părăsite, dar și atitudinii ostile a populației croate (Petricusic 2004; Vasiljevic 2004).

b. Reprezentarea minorităților înainte de 2002

Statutul constituțional al minorităților naționale din Croația a suferit numeroase modificări în ultimele decenii. Schimbări au survenit în primul rând în statutul celui mai numeros grup, sârbii, iar în al doilea rând, în cel al musulmanilor și slovenilor.

47 Votul dublu în alegerile parlamentare este un unicat care se regăsește doar în Slovenia (dacă nu socotim cazul neozelandez de la sfârșitul secolului al 19-lea). Totuși, această instituție mai există și în Ungaria, însă numai la alegerile locale. Până în 2005 oricine putea să candideze sau să voteze în alegerile pentru autoguvernările minorităților naționale din Ungaria, care se organizau paralel cu alegerile locale. Nu era necesară apartenența candidatului la grupul etnic, nici a celor care îl susțineau, și toți cetățenii erau îndreptățiți să voteze. Acest caracter foarte liberal al legii s-a datorat faptului că minoritățile nu au fost de acord cu compilarea unor registre electorale pe bază etnică. Însă abuzurile și etno-business-ul au condus la schimbarea sistemului în 2005. Modificările cele mai importante au fost introducerea registrelor electorale (cu concesiile că acestea trebuie distruse după alegeri) și restricționarea candidaturii doar pentru candidații nominalizați de organizații ale minorităților. Votul dublu a fost însă păstrat. Deși constituția Ungariei prescrie că minoritățile naționale au dreptul la reprezentare parlamentară, acest lucru încă nu s-a reglementat prin lege, în consecință țara aflându-se într-o „stare neconstituțională”, în acest sens, de aproape 20 de ani (vezi Korhecz 2002; Rátkai 2000).

48 Sursă: Institutul de Statistică a Croației, <http://www.dzs.hr/Eng/censuses/Census2001/Popis/Edefault.html>

Constituția Republicii Croate din 1974 (articolul 1) a stipulat că „Republica Socialistă Croația este statul națiunii croate, a națiunii sârbe din Croația, și statul celorlalte naționalități care o locuiesc”. Această formulare a însemnat recunoașterea populației sârbe drept națiune constitutivă, alături de cea croată. Celelalte grupuri etnice erau considerate naționalități. În 1990 a fost însă adoptată o nouă constituție, care a definit Croația ca și „statul național al Croaților și al membrilor celorlalte națiuni și minorități care sunt cetățeni croați: sârbii, musulmanii, slovenii, cehii, slovaci, italienii, maghiarii, evreii și alții”. Sârbii au interpretat acest lucru ca și degradarea statutului lor constituțional din națiune constitutivă în minoritate. (Trifunovska 1999: 463; Petricusic 2004b: 6).

Legislația referitoare la minorități adoptată de Croația după proclamarea independenței Croației părea comprehensivă și chiar benefică minorităților, cel puțin la modul formal. Acest lucru s-a datorat presiunilor comunității internaționale. De exemplu, adoptarea Legii Constituționale Despre Drepturile Omului și ale Comunităților și Minorităților Naționale și Etnice din 1991 a fost una dintre condițiile stabilite de comunitatea internațională pentru recunoașterea independenței Croației (Petricusic 2004b: 8). Însă reglementările pe hârtie nu au fost acompaniate de o implementare pe măsură. Din păcate, legea nu a corectat statutul constituțional al sârbilor, însă le-a garantat reprezentare proporțională în parlamentul și guvernul croat. Formularea precisă a fost că minoritățile care reprezentau mai mult de 8% din populație la recensământul din 1981 au dreptul la reprezentare în parlament proporțională cu ponderea lor în populație, iar minoritățile mai mici de 8% vor avea în total 5 deputați în Sabor (articolul 18).⁴⁹

Războiul iugoslav a schimbat însă considerabil compoziția etnică a Croației, sute de mii de sârbi refugiindu-se în Iugoslavia. Guvernul Croat nu a ezitat să folosească plecarea refugiaților drept pretext pentru a pretinde că reglementările Legii Constituționale nu pot fi aplicate. În septembrie 1995 parlamentul a suspendat aplicarea articolelor 13 și 18 din *Legea Constituțională* care garantau autoguvernarea și reprezentarea proporțională în parlament a sârbilor. Restul legii, adică părțile referitoare la celelalte minorități, au rămas în vigoare. Suspendarea, declarată a fi „temporară”, era în contradicție cu legea electorală, potrivit căreia proporția de 8% pentru reprezentare se referea la recensământul din 1981 și nu la procentajul din prezent (Trifunovska 1999: 474–475).

Nici celelalte minorități nu au scăpat de naționalismul croat din timpul lui Tudjman. În 1997 articolul constituției referitor la minorități a fost modificat. Pentru minoritățile incluse a fost adăugat calificativul de autohtoni, însă musulmanii⁵⁰ și slovenii au fost șterși de pe listă (Trifunovska 1999: 476). Aceste două minorități, până în momentul de față, nu și-au redobândit statutul de minoritate națională recunoscută constituțional.

c. Noua lege constituțională din 2002

Noul mileniu a adus însă schimbări semnificative în ceea ce privește politica statului croat față de minorități, în care prospectul aderării la UE a jucat un rol important de catalizator (Petricusic 2004: 6). Croația a aderat la Consiliul European în 1996, iar acest lucru a adus cu sine obligația de a adopta o nouă Lege Constituțională despre drepturile minorităților, și de a corecta situația creată de suspendarea articolelor referitoare la sârbi, în conformitate cu noile realități (Vasiljevic 2004: 257). Au trecut însă mai mulți ani de la încetarea ostilităților până când angajamentele Croației au început să se materializeze și în practică. În mai 2000 Legea Constituțională a fost amendată, iar articolele suspendate despre dreptul la reprezentare proporțională, au fost repuse în vigoare⁵¹ (Petricusic 2004b: 9).

Noua Lege Constituțională a fost adoptată numai în decembrie 2002. Aceasta reprezintă o lege-cadru și conține doar drepturile fundamentale, fără a preciza în detaliu modalitățile de aplicare. Unul dintre cele mai importante drepturi garantate de lege este rezervarea unui număr de mandate cuprins între 5 și 8 pentru minorități.⁵² Legea

49 În mod similar, minoritățile care constituiau mai mult de 8% într-o localitate, aveau dreptul la reprezentare proporțională în administrația locală. În teritoriile unde proporția minorității depășea 50%, se puteau înființa districte cu statut special. Aceste regiuni erau Knin și Glina (art. 13., 18.).

50 Acest lucru era problematic mai degrabă pentru sloveni. Categoria de musulman a fost creată artificial la recensămintele anterioare pentru a împărți comunitatea bosniacă, prin urmare desființarea ei ar putea fi benefică bosniacilor. (Horváth István, comunicare personală)

51 Însă articolele care garantau autoguvernarea sârbilor au fost anulate.

52 Alte drepturi importante introduse prin *Legea Constituțională* sunt dreptul celor 16 minorități naționale recunoscute de a forma Consilii ale Minorităților Naționale (autoguvernări minoritare) și dreptul la reprezentare în consiliile locale. Minoritățile care reprezintă mai mult de 15% din populația localității au dreptul la reprezentare proporțională, iar cele între 5-15% la un reprezentant (art. 20). Consiliile Minorităților Naționale se pot înființa în localitățile și regiunile unde ponderea lor depășește 1,5% (sau 200, respectiv 500 persoane pentru localități, respectiv regiuni). (art. 24). Un aspect pozitiv al Legii este faptul că pentru alegerile locale rezultatele recensământului din 2001 nu sunt considerate ca și fiind finale, ci se permit corecții înaintea alegerilor. Acest lucru este important deoarece un număr mare de refugiați sârbi nu s-a întors încă în Croația, iar această parte a legii permite corecții ulterioare în ceea ce privește numărul mandatelor. Întoarcerea refugiaților este însă un proces lent, datorită condițiilor economice nefavorabile și a atitudinii ostile a populației croate. Se estimează că de la terminarea războiului doar în jur de 120.000 de sârbi s-au reîntors în Croația (Petricusic 2004b: 14–16, 18)

nu numește nicio minoritate, în schimb articolul 19 precizează că acele comunități care constituie mai mult de 1,5% din populație, vor alege un număr de deputați cuprins între unu și trei, iar minoritățile sub 1,5% – au dreptul la minimum 4 reprezentanți.

Numărul precis al mandatelor și procedura alegerii lor sunt reglementate în detaliu de legea electorală din 2003.⁵³ Conform articolul 16. al legii, opt mandate sunt rezervate minorităților, din care 3 sârbilor; câte un mandat este rezervat pentru italieni și maghiari, și, unul, în comun, pentru cehi și slovaci. Austriecii, bulgarii, germanii, polonezii, romii, românii, rutenii, rușii, turcii, ucrainenii, vlahii și evreii (adică minoritățile mici non-post-iugoslave) au un reprezentant în comun, iar albanezii, bosniacii, montenegrii, macedonenii și slovenii (adică minoritățile post-iugoslave) – un alt reprezentant comun.

Potrivit legii electorale, deputații minorităților se aleg în circumscripții speciale, care coincid cu teritoriul Croației (art. 15). Dreptul de a nominaliza candidați aparține partidelor politice și asociațiilor minorităților naționale, dar și 100 de persoane pot propune un candidat (art. 17.). Candidații nu trebuie să fie membri ai comunității, contează doar dacă sunt susținuți de 100 de semnături din comunitate. Deși sistemul electoral general este unul de reprezentare proporțională în circumscripții cu mai mulți membri, reprezentanții minorităților se aleg prin majoritate relativă.

Participarea în alegerile pentru mandatele speciale se face pe baza naționalității. Înregistrarea naționalității cetățenilor pe listele de alegători este prevăzută în lege.⁵⁴ Așadar Croația, similar Sloveniei și Noii Zeelande, folosește liste comunale separate pentru identificarea naționalității alegătorilor (Meier 2007: 14).

Spre deosebire de Slovenia, în Croația membrii minorităților naționale nu au dreptul la vot dublu. Totuși, problema a constituit subiectul unor dezbateri. Legea Constituțională menționează că se admit măsuri speciale în contextul drepturilor politice ale minorităților, iar constituția garantează și sufragiul universal, dar și dreptul special al minorităților de a alege reprezentanți în parlamentul Croației. Există opinii potrivit cărora aceste formulări din Constituție și din Legea Constituțională pot fi interpretate în sensul unui drept la vot dublu, similar deciziei Curții Constituționale a Sloveniei. Votul dublu nu a fost însă folosit la alegerile din 2003. Prin urmare, minoritățile trebuie să aleagă între votul pentru candidații generali și votul pentru lista minoritară (Vasiljevic 2004: 262).

d. Evaluare

Istoria drepturilor politice ale minorităților din Croația este un exemplu elocvent pentru reglementări generoase pe hârtie, însă neaplicate în practică. Cu toate acestea, situația s-a îmbunătățit evident în ceea ce privește drepturile minorităților – în general, și reprezentarea politică – în particular. Din păcate însă sistemul nou are prea puțini beneficiari: numărul minorităților a scăzut dramatic. În acest sens istoria recentă a drepturilor minorităților din Croația susține ipoteza potrivit căreia drepturile acordate sunt în raport invers cu mărimea minorităților. În momentul în care sârbii nu au mai fost percepuți ca și un pericol, drepturile lor au fost repuse în aplicare.

În ceea ce privește impactul mandatelor speciale asupra participării efective a minorităților, situația este puțin echivocă. Pentru mandatele sârbilor competiția se dă între două partide: Partidul Democrat Independent Sârb (Samostalna Demokratska Srpska Stranka, SDSS) și Partidul Popular Sârb (Srpska Narodna Stranka, SNS). Până în 2003 Partidul Popular a fost cel dominant, iar SDSS a reușit să câștige toate trei mandatele în 2003. Însă, în ambele cazuri, factorul principal al succesului formațiunii sârbe a fost relația liderilor cu partidul croat aflat la putere. Până la mijlocul anilor 1990 SNS a fost chiar supranumit partidul sârbilor lui Tudjman, însă, treptat, liderii HZD (Uniunea Democrată Croată) s-au întors spre SDSS, după ce SNS s-a distanțat de guvernul lui Tudjman după operațiunile militare din 1995. Așadar, în anii 1990 nu prea putem vorbi de reprezentarea efectivă a sârbilor, având în vedere că succesul politicianilor sârbi depindea de discreția puterii croate. În ceea ce privește perioada de după 2000, Antonija Petricusic consideră că la alegerile din 2003 reprezentanții minorităților naționale au jucat un rol important, facilitând formarea noului guvernului al lui Ivo Sanader, fapt pentru care autoarea conchide că anul 2003 a reprezentat un important pas de la garanții formale înspre participarea efectivă a minorităților (Petricusic 2004).

O problemă mult mai evidentă constă în faptul că mai multe minorități – care probabil au foarte puțin în comun – sunt comasate într-o singură categorie și reprezentați de un singur deputat. Acest lucru nu este suficient nici măcar pentru reprezentarea descriptivă a fiecărei minorități. Cu toate acestea, este o soluție mai bună decât cea practică în Slovenia, unde, în afara celor două comunități recunoscute drept autohtone, toate celelalte grupuri sunt ignorate.

53 Versiunea Consolidată a Legii Electorale cu Modificările din 9 aprilie 2003, publicată în *Narodne Novine* Nr. 116/1999, iar amendamentele în *Narodne Novine* Nr. 109/2000 și 53/2003.

54 Legea despre listele electorale publicată în *Narodne novine* no. 19/92 din 2 aprilie 1992, articolul 9.

2.1.4. India

a. Structura demografică

India este țara cu populația cea mai diversificată din lume din punct de vedere etnic, lingvistic sau religios. În ceea ce privește religia, majoritatea indienilor sunt hinduși (80,5%), însă dat fiind faptul că populația totală este de 1,029 miliarde, minoritățile religioase sunt foarte numeroase. Conform recensământului din 2001⁵⁵ cele mai importante minorități religioase sunt musulmanii (138,2 milioane – 13,4%), creștinii (24 milioane – 2,3%), sikh (19,2 milioane – 1,9%), budiștii (8 milioane – 0,8%), jain (4,2 milioane – 0,4), restul populației fiind de altă religie (0,6%) sau de religie nedeclarată (0,1%). Cea mai importantă divizie în rândul populației este însă casta, iar grupuri foarte mari nu aparțin niciuneia dintre cele patru caste, aceștia sunt grupurile paria, (sau „cei pe care nu trebuie să-i atingi” - *scheduled castes*) reprezentând 16,2% din populație cu peste 166,6 milioane de suflete și triburile băștinașe (*scheduled tribes* sau *Adivasis*) cu 84,3 milioane de persoane (8,2%).

b. Sistemul electoral

India folosește un sistem electoral de tip britanic (First Past The Post), adică majoritate simplă în circumscripții cu un singur membru. Practica rezervării unor mandate a apărut încă din timpul dominației britanice. În 1909 musulmanilor li s-au acordat mandate rezervate, iar în 1919 această prevedere s-a extins pentru creștini și sikh, dar și pentru categoriile fără castă. Britanicii au propus ca aceștia din urmă (denumiți atunci *clase opresate – depressed classes*) să figureze în registre electorale separate. Ideea a fost susținută și de Bhimrao Ramji Ambedkar, lider de origine paria, însă a fost respinsă după trei săptămâni de greva foamei a lui Mohandas (Mahatma) Gandhi. Prin urmare soluția adoptată a fost un compromis, prin Pactul de la Poona⁵⁶ din 1932. Conform pactului, în fiecare stat federal s-au creat circumscripții speciale cu un singur membru pentru paria și triburile băștinașe. Persoanele aparținând acestor grupuri constituie colegii electorale și organizează alegeri interne, în care pot vota doar membrii grupurilor, prin care se desemnează patru candidați pentru alegerile generale (cei care au obținut cele mai multe voturi sunt nominalizați). Dintre aceștia se alege deputatul, însă în această a doua fază toți locuitorii circumscripției au dreptul să voteze. Metoda alegerii deputaților a rămas cea stabilită în Pact, însă numărul lor s-a schimbat de-a lungul anilor.

Constituția din 1950 a stipulat că pentru grupurile paria și triburile băștinașe se vor rezerva mandate în legislativul central precum și în cele provinciale proporțional cu ponderea acestor grupuri în populația fiecărei provincii.⁵⁷ Mandatele speciale au fost prevăzute cu caracter temporar atât în Pactul de la Poona cât și în Constituție. Pactul a prevăzut mandatele pentru zece ani, iar Constituția pentru 50⁵⁸, însă datorită unui amendament, acesta s-a schimbat la 60 de ani. În prezent prevederile sunt în vigoare până în 2010 (Meier 2007: 8).

În prezent, din totalul de 543 locuri ale parlamentului, 120 sunt rezervate: 79 (14,5%) pentru paria și 41 (7,5%) pentru triburile băștinașe. Trebuie menționat faptul că mandatele speciale pentru musulmani, creștini și sikh au fost desființate prin constituția din 1950 (Htun 2003: 6), în schimb a fost introdusă posibilitatea acordării unor mandate speciale pentru anglo-indieni: președintele Indiei este îndreptățit să numească doi deputați anglo-indieni în legislativul central, respectiv câte unul în legislativele provinciale în cazul în care consideră că acest grup nu este reprezentat în mod adecvat.⁵⁹

Mandatele rezervate nu înseamnă că membrii grupurilor paria și băștinașe nu pot candida în alte circumscripții, numai membrii acestor grupuri pot candida pentru aceste mandate. Comunitatea trebuie să confirme apartenența candidaților la grup. Identitatea membrilor grupurilor este determinată pe baza criteriilor stabilite de președintele Indiei împreună cu guvernatorul provinciei⁶⁰ (Meier 2007: 8, 13).

55 Sursă: http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/India_at_glance/glance.aspx

56 Textul pactului se regăsește la <http://www.ambedkar.org/impdocs/poonapact.htm>. Pactul prevedea rezervarea a 18% din mandate în legislatura centrală și 148 de mandate rezervate în opt legislaturi provinciale (30 în Madras, 25 în Bombay și Sindh, 8 în Punjab, 18 în Bihar și Orissa, 20 în Provinciile Centrale, 7 în Assam, 30 în Bengal și 20 în Provinciile Unite. De remarcat că suma acestor numere este 158).

57 Art. 330 și 332 din Constituție. Vezi la http://www.servat.unibe.ch/icl/in00002_.html. De asemenea, Constituția prevede reprezentare proporțională în administrația publică (art. 335.).

58 Art. 334.

59 Art. 331 și 333.

60 Art. 341 și 342.

2.1.5. Columbia

a. Structura demografică

Populația Columbiei este alcătuită din următoarele grupuri: mestizo 58%, albi 20%, mulatto 14%, afro-columbieni 4%, de origine mixtă afro-columbiană-amerindiană 3%, amerindieni 1%.⁶¹

b. Sistemul electoral

Potrivit articolului 176 al Constituției din 1991, 166 membri ai Camerei Deputaților sunt aleși prin PR pe liste în circumscripții cu mai mulți membri. Constituția permite însă alocarea a cel mult cinci mandate din Cameră pentru minorități etnice și politice: 2 pentru comunitatea afro-columbiană, 1 pentru băștinași, 1 pentru minoritățile politice și 1 pentru cetățenii columbieni care trăiesc în afara țării⁶² (Htun 2003: 16, Meier 2007: 8–9).

Nu numai membrii acestor grupuri sunt îndreptățiți să voteze pentru aceste mandate. Toți alegătorii pot opta să voteze pentru ei, însă atunci pierd dreptul de a vota în circumscripția lor regulată. Candidații provenind din grupurile minoritare nu sunt obligați să candideze numai pentru mandatele speciale.

Candidații pentru locurile speciale trebuie să provină dintr-o organizație a grupului respectiv. O organizație înregistrată drept fiind a comunității de culoare la Departamentul Pentru Comunitatea de Culoare al ministerului de interne, trebuie să emită o adeverință despre persoană, pentru a putea candida. Comunitatea băștinașă aplică reguli similare (Meier 2007: 8-9, 12–13).

Deși afro-americii sau cei de origine parțial afro-americană, constituie peste 20% din totalul populației, aceste grupuri au profitat mai puțin din prevederile constituționale decât băștinașii indieni. În 1994 cele două mandate au fost ocupate, însă, în 1996, Curtea Supremă a declarat mandatele ca fiind neconstituționale (dintr-un motiv tehnic). În consecință, în 1998 aceste mandate nu au mai figurat la alegeri. Din 2001 au fost însă reinstaurate. Pe lângă controversile constituționale nici interesul populației afro-columbiene față de aceste mandate nu a fost prea ridicat. În regiunile populate intens de afro-columbieni doar 12% din alegători au votat în circumscripțiile speciale (Van Cott, respectiv Efen Agudelo, citat de Htun 2003: 17).

2.1.6. Kosovo

a. Structura etnică

În 2000 Institutul de Statistică al guvernului kosovar estima componența etnică a provinciei Kosovo în felul următor: 88% albanezi, 7% sârbi și 5% alte naționalități.⁶³ Conform unei alte surse, în 2002 88% din populație erau albanezi, 6% sârbi, 3% musulmani (bosniaci și goranac), 1% romi și 1% turci.⁶⁴ Pentru 2008 găsim însă figuri diferite: din totalul de 2 126 708 persoane 92% sunt albanezi, 5,3% sârbi, și 2,7% aparțin altor grupuri etnice.⁶⁵

b. Sistemul electoral

Înainte de declararea unilaterală a independenței, Kosovo era administrată de Misiunea de Administrare Interimară a Națiunilor Unite în Kosovo (UNMIK). Sistemul electoral era reglementat în documentul numit *Cadrul Constituțional Pentru Autogovernarea Provizorie* a provinciei.⁶⁶ Conform acestui document⁶⁷, Adunarea Legislativă din Kosovo avea 120 membri, din care 100 erau aleși prin PR pe listă, întregul teritoriu fiind considerat o singură circumscripție electorală, iar restul de 20 mandate se rezervau minorităților naționale astfel: 10 pentru sârbi, 4 pentru romi, ashkali și egipteni (câte un mandat pentru fiecare grup, iar al patrulea mandat pentru grupul care a întrunit cele mai multe voturi), 3 pentru bosniaci, 2 pentru turci și unul pentru comunitatea goranac. Și mandatele rezervate se aleg printr-o metodă proporțională, în circumscripții naționale⁶⁸ (Bochsler 2006a: 14). Până în 2007 s-au folosit liste închise, însă din 2007 s-a trecut la liste deschise.

Conform planului elaborat de Emisarul Special al ONU pentru Kosovo Martti Ahtisaari⁶⁹ (pe care guvernul kosovar care a declarat independența s-a angajat să îl urmeze) această schemă va fi păstrată pentru primele două cicluri electorale de după adoptarea noii constituții.⁷⁰ Începând însă cu al treilea ciclu electoral se vor introduce

61 Conform *CIA World Factbook* <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/co.html>

62 În Senat două mandate sunt rezervate pentru indieni din totalul de 102, acestea fiind alese într-o circumscripție non-teritorială cu doi membri (Htun 2003: 16).

63 Sursă: http://www.ks-gov.net/esk/esk/pdf/english/general/kosovo_figures_05.pdf

64 http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Kosovo

65 Pagina web a Institutului de statistică <http://www.ks-gov.net/ESK/>

66 *Constitutional Framework For Provisional Self-Government*. Unmik/Reg/2001/9 - 15 Mai 2001

67 Art. 9.1.3 din *Cadrul Constituțional*.

68 Desigur, pentru minoritățile care beneficiază de un singur mandat, acest lucru este echivalent cu alegerea prin majoritate simplă.

69 Vezi la <http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html>

70 Anexa 1., Art. 3, alineat 2.

modificări minore: partidele sau candidații comunităților vor fi îndreptățite la un număr de mandate corespunzător proporției voturilor obținute, însă acesta nu poate fi mai puțin decât numărul prevăzut în schema actuală.⁷¹

De asemenea, planul prevede că legislația referitoare la minorități nu poate fi aplicată sau amendată fără consimțământul majorității deputaților care dețin mandate rezervate.⁷²

În pofida faptului că aceste reglementări par generoase în perspectivă comparativă, minoritatea sârbă nu a profitat de ele. Cu excepția anului 2001, sârbii au boicotat alegerile și nu și-au ocupat locurile rezervate.

2.1.7. Fiji

a. Structura etnică

Populația Insulelor Fiji a fost de 827 900 persoane în 2007, din care 473 983 (57,25%) fijieni (populația băștinașă originară din Melanezia și Polinezia), 311 591 (37,64%) indo-fijieni și 42 326 (5,11%) de alte rase, majoritatea acestora fiind de origine europeană sau chineză, însă în acest grup sunt incluși și băștinașii originari din Insula Rotuma, cea mai nordică în insulă a arhipelagului fijian.⁷³ Populația acestei insule cu statut special este de doar 2 095, însă peste zece mii de rotumani trăiesc în insulele mai mari.⁷⁴ Clivajul principal este între populația fijiană băștinașă și cea originară din subcontinentul indian, repopulată în insule de coloniștii britanici pentru a lucra pe plantațiile de trestie de zahăr. Indo-fijienii controlează sectoarele cele mai importante ale economiei (în special industria de zahăr), însă majoritatea vastă a terenurilor este în proprietatea fijienilor băștinași, o parte considerabilă a terenurilor fiind arendată pe termen lung producătorilor indo-fijieni. Grupurile diferă și din punct de vedere al limbii, al religiei și al ocupațiilor, iar contactele între cele două grupuri sunt minimale (Reilly 2001: 96–98, Meier 2007).

b. Sistemul electoral

Fiji și-a obținut independența de sub dominația colonială britanică în 1970. Însă, încă din timpul colonialismului, alegerile erau organizate pe baza reprezentării comunale, mandatele fiind alocate diferitelor grupuri etnice. Până în 1966, alegătorii erau separați în registre electorale diferite și fiecare grup vota numai pentru reprezentanții săi. După independență, sistemul segregativ a fost schimbat într-o oarecare măsură. Toate mandatele au rămas rezervate pentru cele trei grupuri: 22 pentru fijieni, 22 pentru indo-fijieni și 8 pentru „alegătorii generali”, adică europenii și chinezii. Însă, dintre aceste mandate, numai 12-12, respectiv 3 erau alese exclusiv de către membrii grupurilor etnice, pentru restul puteau vota toți alegătorii, numai etnicitatea candidaților fiind fixată. Aceste mandate din urmă, numite „mandate naționale” au fost introduse cu scopul de a încuraja votul trans-etnic. Așadar, candidații aparținând unui anumit grup etnic trebuiau să obțină și susținerea alegătorilor din celelalte comunități etnice. Prin urmare, fiecare cetățean avea patru voturi: unul pentru circumscripția etnică din care făcea parte, iar celelalte trei pentru candidatul național al fiecărui grup etnic. Alegerile foloseau un sistem First Past The Post de tip britanic.

Sistemul a fost însă abandonat în 1987, după două lovituri de stat, survenite din cauză că armata a considerat că indo-fijienii au avut o influență prea mare în guvernul ales în 1987. În 1990 s-a introdus o nouă constituție, care-i favoriza pe fijieni. Din nou, toate mandatele parlamentare au fost rezervate: 37 pentru fijieni, 27 pentru indo-fijieni, 5 pentru alegătorii generali și 1 pentru Insula Rotuma (care anterior vota împreună cu fijienii). Acest sistem îi subreprezenta pe indo-fijieni și îi suprareprezenta pe fijieni și pe alegătorii generali. Noul sistem a fost criticat de comunitatea internațională, iar calitatea de membru al Insulelor Fiji în Comunitatea de Națiuni (Commonwealth) a fost suspendată. Prin urmare, în 1997 s-a adoptat o nouă constituție (Reilly 2001: 99–100).

Conform noilor reglementări, sistemul electoral folosește Votul Alternativ⁷⁵, iar din totalul de 71 locuri ale parlamentului, 46 sunt rezervate⁷⁶: 23 băștinașilor fijieni (cu excepția Rotuma), 19 populației de origine indiană, 3 electoratului general, și unul pentru locuitorii Insulei Rotuma (Meier 2007: 7–8). Majoritatea circumscripțiilor a fost delimitată

71 Anexa 1., Art. 3, alineat 3.

72 Anexa 1., Art. 4.

73 Sursă: rezultatele provizorii ale recensământului din 2007, accesibil la http://www.fiji.gov.fj/publish/page_10523.shtml. Trebuie menționat că figurile mai vechi arătau o componență etnică mai echilibrată: de exemplu Comisia pentru Revizia Constituției a calculat cu 50% fijieni și 44% indo-fijieni în 1996 (Reilly 2001: 98).

74 <http://en.wikipedia.org/wiki/Rotuma>

75 Votul Alternativ este un sistem de vot preferențial în circumscripții cu un singur membru. Alegătorii ordonează candidații, înscriind lângă numele lor cifrele 1, 2, 3... Pentru a fi ales, candidatul trebuie să câștige majoritatea absolută a voturilor. Dacă nimeni nu a întrunit numărul necesar de voturi, candidatul clasat pe ultimul loc este eliminat, iar preferințele secundare de pe buletinele de vot în care ei au primit prima preferință sunt transferate pentru ceilalți candidați. Dacă nici acum nu a câștigat nimeni, se elimină un alt candidat, iar preferințele de gradul 3 sunt transferate. Procedura se repetă până când un candidat atinge majoritatea absolută.

76 Deși Comisia pentru Revizia Constituției a recomandat ca numai o minoritate a locurilor în parlament să fie rezervate (vezi Reilly 2001: 101–104).

astfel încât acestea să fie relativ omogene din punct de vedere etnic. În consecință, incentivele furnizate de sistemul preferențial de vot pentru a exprima preferințe, cel puțin secundare, pentru candidați din alte grupuri etnice, au fost reduse la circumscripțiile mixte din punct de vedere etnic, care constituiau însă minoritatea (Reilly 2001: 104).

Mandatele rezervate sunt alese în continuare de către cetățeni înregistrați în liste comunale separate, însă cetățenii nu mai au voturi multiple. Membrii grupurilor se identifică pe bază de origine. Candidații pot să aleagă dacă doresc să candideze pentru mandate rezervate sau generale, însă, în ceea ce privește votul, segregarea nu a fost desființată total: care opțiuni sunt deschise alegătorilor depinde de descendența lor. Cei de origine băștinașă, indiană sau rotuma, au dreptul să aleagă între registrele speciale și cele generale. Cei care nu sunt de aceste origini sunt înscrși în registrul general, sistemul fiind foarte asemănător în această privință celui neozeelandez. Identitatea etnică a candidaților este determinată de registrul electoral în care figurează. Registrele electorale se bazează pe informații de evidența populației (Meier 2007: 14).

Din păcate, sistemul electoral a fost încercat în practică doar o singură dată, în 1999, când pentru prima dată în istoria Insulelor Fiji, a fost ales un premier de origine indo-fijiană. În 2001 însă a survenit o nouă lovitură de stat, în condiții similare celei din 1987, iar în 2006 încă una. Criticii consideră că sistemul cu mandate rezervate din Fiji contribuie la tensiunile etnice dintre cele două grupuri, iar reforma electorală din 1997 nu a fost suficient de substanțială: deși pentru prima dată în istorie a apărut votul trans-etnic în Fiji, sistemul electoral a încurajat alianțele strategice între partide care, deși mixte din punct de vedere etnic, urmăreau mai degrabă marginalizarea partidelor rivale din rândul fiecărei comunități și nu un program comun trans-etnic. Alegerile au rezultat într-o victorie categorică a unui partid care de fapt reprezenta minoritatea indo-fijiană. De fapt, principalul partid indo-fijian a câștigat majoritatea absolută a mandatelor, iar împreună cu partenerii săi fijieni și generali, majoritatea coaliției a fost covârșitoare. Deși nu toate partidele din guvern reprezentau indo-fijienii, opoziția considera că guvernul reprezintă doar interesele indo-fijienilor, iar acest lucru a contribuit substanțial la lovitura de stat din 2001 (Reilly 2001: 105–112).

2.1.8. Pakistan

a. Structura demografică

Deși foarte divers și din punct de vedere etnic de interes în acest studiu, este compoziția religioasă a Pakistanului. Deoarece, după separarea de India, un număr semnificativ de hinduși și sikh au părăsit Pakistanul, iar în locul lor a sosit un flux de musulmani din India, țara a devenit relativ omogenă din punct de vedere religios: 96-97% sunt musulmani (~77% sunniți, ~20% šiiti), 1,85% hinduși, 1,6% creștini, și în jur de câte 0,04% sikh și budiști.⁷⁷

b. Sistemul electoral

Din totalul de 342 de mandate 10 sunt rezervate minorităților non-musulmane.⁷⁸ Sistemul electoral este mixt, o combinație între FPTP și PR pe liste. După alegerile din 2002 distribuția mandatelor rezervate era următoarea: 4 pentru creștini, 4 pentru hinduși, unul pentru sikh/budiști și parsi, și unul pentru quadiani. Mandatele pentru minorități (și femei) sunt alocate partidelor în proporția voturilor obținute de partid la nivel național, prin PR, iar partidele desemnează persoanele care vor fi deputați (Htun 2003: 10, 17). Acest lucru înseamnă că persoanele care vor primi mandatele pentru minorități sunt mai degrabă numite de partide decât alese direct; distribuția mandatelor se face între partidele naționale, pe baza rezultatului lor electoral la nivel național. În acest sens, acest sistem se aseamănă cu existența unor cote pentru anumite grupuri.

Sistemul este însă segregativ deoarece persoanele aparținând minorităților nu pot candida pentru alte mandate decât cele care le sunt rezervate. Cauza este că ceilalți candidați trebuie să îndeplinească anumite condiții legate de Islam (Meier 2007: 8).

2.1.9. Autoritatea Palestiniană

a. Structura religioasă

Conform unor estimări din 2004, populația teritoriilor administrate de Autoritatea Palestiniană (Fâșia Gaza și Bancul de Vest) a fost de 2 535 927 persoane (cifra nu include coloniștii israelieni, nici populația evreiască a Ierusalimului de Est, anexată de Israel în Războiul de Șase Zile).⁷⁹ Fără rezidenții cetățeni israelieni (17% din populație, de religie mosaică) compoziția religioasă a teritoriilor Palestiniene este următoarea: 90,1% musulmani, 9,8% creștini și 0,1% evrei.

77 Sursă: http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Pakistan#Religious_Population_In_Pakistan

78 Alte 60 de mandate sunt rezervate femeilor, iar 7% din locurile în parlament revin pentru tehnocrați (Htun 2003: 21).

79 Sursă: http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_the_Palestinian_territories

b. Sistemul electoral

Din totalul de 132 mandate 7 sunt rezervate – 6 creștinilor, iar unul samaritanilor. (*Legea electorală* 9 din 2005). Sistemul electoral este unul mixt: jumătatea parlamentului se alege prin PR pe liste, întregul teritoriu formând o singură circumscripție. Cealaltă jumătate, prin metoda majorității simple, predominant în circumscripții cu mai mulți membri. Mandatele sunt rezervate dintre cele alese prin majoritate simplă, în teritoriile locuite preponderent de aceste grupuri (Betlehem, Ierusalim, Ramallah, Gaza, Nablus). Fiind excepția în această privință între statele musulmane, în Palestina minoritățile nu sunt obligate să voteze sau să candideze doar pentru mandatele rezervate. Creștinii nu sunt identificați pe baza religiei lor – ca în Iordania, Liban sau Pakistan (Meier 2007: 10).

2.1.10. Liban

a. Structura demografică

În Liban ultimul recensământ a avut loc în 1932, din cauza climatului politic foarte tensionat între creștini și musulmani. În consecință, datele demografice sunt doar aproximații (Goujon 1997: 5). Conform estimărilor, 59,7% din populație sunt musulmani, 39% creștini și 1,3% de alte religii. În total sunt recunoscute 17 secte religioase.⁸⁰ Potrivit unei alte surse, ponderea grupurilor religioase este următoarea: 55% musulmani (din care 34% șiiți și 21% sunniți); 34% creștini; 7% druzi și 3% de altă confesiune.⁸¹

b. Sistemul confesionalist și mandatele rezervate

Pactul Național din 1943 a introdus un sistem consociativ (numit și confesionalism), împărțind locurile parlamentare, guvernamentale, precum și locurile în administrația publică în proporție de 6:5 pentru creștini și musulmani. Această distribuție a fost bazată pe recensământul din 1932. Diferențele în fertilitate între cele două grupuri și imigrația refugiaților din teritoriile Palestiniene, au răsturnat însă echilibrul demografic, fiind unul dintre motivele care au condus la războiul civil între 1975 și 1990 (Goujon 1997: 5).

Sistemul actual a fost introdus după Acordul de la Taif, care a pus capăt războiului civil și a corectat oarecum distribuția puterii și a locurilor parlamentare, înlocuind formula de 6:5 cu paritate pentru creștini și musulmani. Cu toate acestea, distribuția puterii este inegală și în prezent, musulmanii fiind subreprezențați.

Cele 128 de locuri în parlament sunt distribuite egal între cele două blocuri religioase⁸²:

- blocul creștin: 34 maroniți (creștini), 14 ortodocși, 8 Greco-catolici, 5 ortodocși armeni, 1 pentru catolici armeni, 1 pentru protestanți, 1 pentru alte minorități creștine
- blocul musulman: 27 sunniți, 27 șiiți, 8, druzi (o sectă Islamică), 2 alaouit

Circumscripțiile electorale sunt multinominale și se folosește metoda votului în bloc (*block vote*)⁸³, în care alegătorii au atâtea voturi câte mandate se aleg în circumscripție. Circumscripțiile au fost delimitate să fie mixte din punct de vedere religios, însă limitele au fost retrasate în repetate rânduri pentru a facilita unul dintre cele două grupuri (Rigby 2000: 176).

Partidele prezintă liste mixte din punct de vedere religios, ținând seama de distribuția mandatelor rezervate în fiecare circumscripție, pentru a-și maximiza numărul de voturi. Datorită sistemului de vot în bloc, un candidat trebuie să obțină majoritatea simplă a voturilor nu numai a alegătorilor din grupul său, ci și a tuturor alegătorilor din circumscripție.

Dat fiind acest sistem electoral, evident, nu există segregare în ceea ce privește votul. Candidatura însă este segregată: o persoană poate candida doar pentru locurile rezervate grupului căruia îi aparține, iar acest lucru este înregistrat în baza de date a stării civile. Cetățenii nu își pot schimba apartenența de grup, identitatea se stabilește la naștere și se moștenește. Toți alegătorii sunt clasificați în registre electorale după religie. Deși legea electorală prevede liste mixte, ceea ce presupune alianțe între grupurile religioase, aceste coaliții rareori supraviețuiesc alegerilor, grupurile se reorganizează pe baza confesiunii sau a intereselor locale (Meier 2007: 13).

2.1.11. Iordania

a. Structura demografică

Majoritatea populației Iordaniei este arabă și de religie musulmană. Minoritatea cea mai importantă sunt creștinii (3-5%), majoritatea ortodocși, iar restul romano-catolici sau greco-catolici. Alte minorități sunt armenii,

80 Sursă: *CIA World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>

81 Sursă: <http://www.populstat.info/>

82 Conform legii 171/2000.

83 Votul în bloc este de fapt o variantă a majorității simple în circumscripții cu mai mulți membri, iar varianta folosită în Liban este votul în bloc cu liste de partide: partidul care obține cele mai multe voturi câștigă toate mandatele din circumscripție (vezi Reilly 2001: 15).

circasienii (1%) și cecenii (ambele grupuri din urmă fiind musulmani sunniți non-arabi).⁸⁴ Conform unei alte surse, 98% din populație este arabă, 1% armeniană și 1% circasiană. Din punct de vedere religios, 92% sunt musulmani sunniți, 6% creștini, și 2% aparțin altor secte musulmane (șiiți și druzi)⁸⁵.

b. Sistemul electoral

Sistemul electoral folosit în Iordania este *Votul Unic Netransferabil (SNTV)*⁸⁶ în circumscripții cu mai mulți membri. Parlamentul are în total 110 locuri, din care toate sunt rezervate, fiecare circumscripție fiind alocată unui grup religios. 6 mandate revin pentru femei, 9 pentru creștini, iar 3 pentru circasieni (musulmani sunniți). Restul de 92 sunt mandatele majorității musulmanilor, din care 9 sunt rezervate beduinilor.⁸⁷ Persoanele pot candida ca și membri de partid sau ca independenți, dar numai pentru mandatele care revin grupului lor religios, sistemul fiind segregativ în ceea ce privește candidatura. Însă, similar Libanului, votul nu este segregat, toți alegătorii dintr-o circumscripție fiind îndreptățiți să voteze pentru candidații aparținând grupului religios căruia i s-a alocat districtul respectiv (Meier 2007).

2.2. Mandate rezervate pentru minorități – concluzii

Trăsătura comună a sistemelor prezentate mai mult sau mai puțin detaliat, în acest capitol, este faptul că unele mandate parlamentare sunt dedicate unor grupuri etnice, religioase sau rasiale care, în cele mai multe cazuri, constituie minorități. Sistemele diferă însă de-a lungul multor dimensiuni. Să le trecem în revistă.

Criteriul rezervării mandatelor poate fi: etnia/rasa (Noua Zeelandă, Fiji, Columbia), limba sau naționalitatea (Slovenia, Croația, Kosovo), religia (Liban, Iordania, Palestina, Pakistan) sau casta (India). Un caz special îl constituie rezervarea pe baza situației geografice, practică cel mai adesea în cazul insulelor (Rotuma, Groenlanda, Åland), dar și a unor provincii istorice (Valle d'Aosta). Aceste măsuri speciale sunt însă mai bine interpretate ca fiind exemple pentru delimitarea favorabilă a circumscripțiilor electorale, deoarece mandatele speciale pentru insule sau provincii aparțin teritoriului, nu unui grup etnic anume. Nici votul, nici candidatura nu sunt condiționate de criterii de apartenență la grup, ci numai de rezidență, prin urmare – cel puțin teoretic – este posibil ca o minoritate să fie majoritară într-o asemenea circumscripție, însă mandatele să fie câștigate de un candidat reprezentând grupul majoritar. Finalmente, în unele dintre cazurile prezentate, există locuri rezervate pentru femei, însă acest fenomen este distinct de problematica reprezentării minorităților și, neconstituind subiectul acestei lucrări, a fost amintit doar pentru o prezentare mai completă a sistemelor respective.

Proporția mandatelor rezervate. Unele dintre țările prezentate rezervă doar o fracțiune nesemnificativă dintre mandatele legislative, altele însă, toate locurile din parlament. Cele două posibilități reprezintă două tipuri diferite din punct de vedere calitativ. Datorită faptului că alocarea tuturor mandatelor, de la bun început, unor anumite grupuri, este stipulată explicit doar în unele cazuri (Liban, Iordania, Fiji înainte de 1970 și între 1990–1997), acest tip de sistem pare mai rar decât rezervarea unei proporții mici sau nesemnificative minorităților. În realitate însă, toate sistemele în care candidatura este condiționată de criteriul apartenenței la un anumit grup, sunt echivalente cu rezervarea tuturor mandatelor. Prin urmare și Noua Zeelandă înainte de 1993 se încadra în această categorie, precum și Pakistanul unde mandatele pentru minorități erau alocate într-un nivel superior al sistemului electoral, pe baza votului național.

Criteriile pentru a vota și candida în circumscripțiile speciale. În general putem distinge mai multe combinații de condiții privind votul și candidatura.

(1) Sistemul este segregat total, reprezentând forme de apartheid electoral: numai membrii grupului pot vota și candida pentru mandatele rezervate grupului și nu au dreptul să-și schimbe opțiunea (Noua Zeelandă până în anii 1967, Fiji înainte de 1970 și între 1990–1997).

(2) Candidatura este segregată, votul nu. În acest caz oricine poate vota pentru mandatele speciale, însă numai membrii comunităților pot candida în circumscripțiile aferente, și cetățenii nu au dreptul să-și schimbe apartenența de grup. Aceste practici se regăsesc în state musulmane (Liban, Iordania, dar și Pakistanul intră în această

84 Surse: <http://www.populstat.info/Asia/jordang.htm>, Goujon 1997: 5

85 Conform *CIA World Factbook* <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/jo.html>

86 *Votul Unic Netransferabil* (Single Non-Transferrable Vote – SNTV) este un sistem semi-proportional cunoscut mai ales datorită aplicării sale în Japonia până în 1993. Astăzi, în afară de Iordania, se mai folosește doar în Vanuatu. Alegătorii au un singur vot și votează pentru candidați (nu liste de partide) în circumscripții cu mai mulți membri. Candidații clasati pe primele locuri, câștigă mandate (vezi Reilly 2001: 17).

87 Conform Legii 34/2004

categorii, deoarece mandatele minorităților se distribuie pe baza votului național). Uneori această segregare este justificată prin faptul că deputații majorității islame sunt supuși unor obligații care nu pot fi aplicate persoanelor de alte religii (Pakistan). India reprezintă un caz limită: dacă ne referim la a doua etapă a alegerilor, atunci India este segregativă doar în ceea ce privește candidatura. Dacă avem însă în vedere prima etapă a selecției candidaților, atunci India intră în prima categorie.

(3) Votul este condiționat de apartenența la grup, însă candidatura – nu. Acest tip este calitativ diferit de primele două, deoarece aici calitatea de membru în grup nu mai este considerată ca fiind absolută și de neschimbat. Apartenența la grup *permite*, nu *obligă* votul pentru mandatele speciale. Formulată altfel, membrii grupurilor pot să aleagă pentru care liste doresc să voteze, însă numai membrii grupurilor favorizate prin măsura specială (adică ai minorității de regulă) pot alege pentru cine doresc să voteze. Asemenea reglementări sunt în vigoare în Croația, Noua Zeelandă de după 1993, Fiji între 1970–1987 și după 1997 (în cazul cel din urmă minoritatea, adică cei considerați „alegători generali”, nu pot alege pentru ce tip de mandat doresc să voteze). În această categorie ar putea fi clasificată și Slovenia, ca un caz special. Doar membrii minorității pot beneficia de votul dublu, restul populației are un singur vot.

(4) Fiecare cetățean poate decide dacă dorește să voteze pentru mandatele speciale sau nu, indiferent de apartenența sa de grup (Columbia, Autoritatea Palestiniană). Cele două opțiuni sunt însă exclusive: dacă cineva optează să voteze pentru mandatele speciale, pierde automat posibilitatea de a alege în circumscripțiile generale.

În niciun caz în care apartenența la grup se consideră maleabilă (tipurile 3 și 4), candidatura nu este condiționată de apartenența la grup. În Slovenia, de exemplu, dreptul la votul dublu nu este exclusivist, cel puțin teoretic și membrii majorității pot ajunge pe lista specială dacă îndeplinesc condițiile necesare, iar comisia minorității este de acord să îi accepte. Așadar aceste sisteme sunt liberale, spre deosebire de cele din categoriile 1 și 2.

Totuși, tipul 3 nu este însă total compatibil cu principiul liberal al egalității, cel puțin în sensul clasic al acestui principiu, deoarece membrii unor grupuri pot alege pentru care tip de mandate doresc să voteze, în timp ce membrii altor grupuri – nu. Acest drept poate fi însă apărat prin argumente despre nevoia de a compensa unele grupuri dezavantajate (argumente filozofice sunt furnizate în Dworkin 1991, Kymlicka 1995).

Necondiționarea candidaturii de apartenența la grup poate însemna în principiu că oricine poate deveni deputat al minorității. Însă sistemele conțin de regulă garanții care ajută la prevenirea abuzurilor și deturnarea mandatelor de către persoane care nu aparțin grupului respectiv. Aceste mijloace includ condiționarea candidaturii de susținerea a unui număr de membri ai grupului și posibilități de a ataca candidaturile frauduloase în instanță.

(5) Finalmente, există sisteme în care oricine poate vota pentru alegerea deputaților minoritari dacă dorește, indiferent de apartenența la grup, fără a fi nevoit să renunțe la dreptul său de a vota și în circumscripțiile generale. Nu am întâlnit asemenea sisteme în ceea ce privește alegerile parlamentare, dar aceasta a fost situația în Ungaria până în 2005 la alegerile locale pentru autoguvernările minorităților. Spre deosebire de Slovenia, unde numai membrii minorității beneficiază de votul dublu, sistemul maghiar garantează acest drept fiecărui cetățean: oricine avea dreptul să voteze în alegerile pentru consiliile minorităților și oricine avea dreptul să propună candidați, indiferent de apartenența la grup. Datorită votului dublu, persoanele care nu erau membri ai grupurilor nu pierdeau nimic dacă votau pentru autoguvernările minoritare, astfel lipsa garanțiilor a facilitat abuzurile și etno-business-ul (vezi Korhecz 2002; Rátkai 2000).

Existența votului dublu. Dintre țările prezentate, doar Slovenia folosește această măsură la alegeri parlamentare. În Ungaria s-a aplicat doar pentru alegerea autoguvernărilor locale ale minorităților naționale. A mai fost practicat în Noua Zeelandă pentru o scurtă perioadă, însă înaintea sufragiului universal. Practica este controversată din punctul de vedere al dreptului constituțional, deoarece pare să contrazică principiul egalității voturilor. Cu toate acestea, exemplul Sloveniei demonstrează că reglementările constituționale pot fi armonizate cu această practică. După cum ilustrează exemplul Ungariei, votul dublu poate crea probleme serioase dacă nu există garanții serioase pentru a asigura că alegerile pentru reprezentanții minoritari vor reflecta voia comunității.

Devierea de la norma de reprezentare (malapportionment). Unele țări rezervă mandate pentru grupuri minuscule, care nu ar obține reprezentare prin alte metode (de exemplu prin excepții de sub prag). Acesta este cazul în Slovenia, Croația și Kosovo. Alte state rezervă mandate, chiar dacă grupurile astfel favorizate ar fi capabile să depășească pragul electoral și fără aceste măsuri prin partide politice proprii (Noua Zeelandă după 1993). Diferența între cele două cazuri este că în prima situație, minoritățile primesc mandate cu mult mai puține voturi decât circumscripțiile generale, iar în cea din urmă cu aproape același număr de voturi. Devierea de la norma de reprezentare, cât de semnificativă ar fi, pare totuși mai acceptată decât votul dublu. Aspectul interesant este că ambele soluții se justifică prin dreptul constituțional garantat minorităților la reprezentare politică.

Posibilitatea pluralismului politic în rândul minorității. Mai precis, acest criteriu se referă la posibilitatea ca un grup etnic să fie reprezentat în parlament de mai multe organizații în același timp. Desigur, răspunsul la întrebare este automat *nu* în cazul în care un singur mandat este rezervat minorității. În cazul în care există foarte multe mandate, întrebarea își pierde din nou rostul. Exemplul Noii Zeelande este însă interesant: în 2005, din totalul de șapte mandate, patru au fost câștigate de Partidul Maori, iar trei le-a revenit laburiștilor. Așadar, cu un număr atât de mic de mandate (șapte), pluralismul este deja posibil. Desigur, întrebarea reală este eficiența acestei posibilități, precum și a prezenței deputaților minorităților în parlamente în general. Din păcate, răspunsul pentru această întrebare ar necesita alte metode decât cele folosite în această lucrare.

În ceea ce privește pluralismul strict electoral (adică existența competiției între mai multe formațiuni ale minorității la alegeri), mandatele speciale par să faciliteze acest lucru mai mult decât excepțiile de sub prag. În cazul cel din urmă există pericolul ca voturile minorității să se divizeze între mai multe formațiuni și astfel nici una dintre acestea să nu atingă pragul implicit impus de sistem. Așadar, competiția poate avea un cost serios, ea conducând uneori la *greșeli de coordonare (coordination failures)* în rândul minorității (Cox 1997). Însă, dacă există mandate speciale, competiția nu mai este atât de periculoasă, deoarece minoritatea va deveni reprezentată prin formațiunea care obține cele mai multe voturi, indiferent de rezultatul organizațiilor rivale.

Finalmente, analiza acestor cazuri ne permite să relevăm unele diferențe mai subtile între mandatele rezervate. Definiția folosită în această lucrare pentru mandatele speciale acordate minorităților naționale a fost compusă din două elemente. Conform *International IDEA*, mandatele rezervate sunt acelea în care un criteriu ca și etnicitatea, limba, religia sau sexul – constituie o condiție pentru a candida sau a fi ales (Reynolds et alii 2005: 181), iar Meier a adăugat criteriul ca mandatul să garanteze reprezentarea grupului, indiferent de rezultatul electoral. Evident, categoria din urmă este mai restrictivă (Meier 2007: 3). Toate mandatele rezervate sunt legate de un criteriu ca etnicitatea sau limba, însă nu toate garantează reprezentarea indiferent de rezultat.

Prin urmare putem distinge între mandate *rezervate sau speciale* și mandate *garantate*. Dintre sistemele prezentate, mandate garantate se regăsesc în Slovenia și Croația, dar și sistemul folosit în Noua Zeelandă până în 1993 se încadrează aici. Și sistemele care rezervă toate locurile din parlament le conferă acestora calitatea de mandate garantate. În schimb, noul sistem neozeelandez nu mai garantează mandatele, numai le rezervă. Deoarece numărul mandatelor maori depinde de numărul cetățenilor care se înregistrează în listele electorale speciale, teoretic acestea s-ar desființa dacă toți alegătorii ar opta pentru lista generală. În schimb, în vechiul sistem, numărul mandatelor era fixat.

3. Cazul românesc în perspectivă comparativă

În literatură România este grupată deseori alături de Slovenia și Croația (Vasiljevic 2004; Venice Commission 2000, dar vezi și Frowein–Bank 2000; Htun 2003 sau Bochsler 2006a pentru contrariul), în categoria țărilor care rezervă mandate minorităților. În realitate însă cazul românesc este mai complex.

Sistemul românesc a garantat mandate pentru minorități doar la alegerile din 1990. Potrivit articolului 4 al Decretului-Lege 92 din 1990 „organizațiile reprezentând minoritățile naționale înregistrate la data adoptării prezentului decret-lege, care nu întrunesc numărul de voturi necesar pentru a avea, potrivit alin. 1, un mandat în Adunarea Deputaților, au dreptul la un mandat de deputat”.

Însă sistemul care este în vigoare din 1992, modificat în 2004, nu mai garantează mandate, deoarece organizațiile minorităților trebuie să atingă un prag simbolic (10% în prezent, 5% înainte de 2004) raportat la numărul mediu de voturi valabil exprimate pe țară, necesare pentru alegerea unui deputat⁸⁸. Deși seamănă în unele aspecte cu sistemele care rezervă mandate pentru minorități, este mai corect să clasificăm România ca și un sistem hibrid, care combină un prag alternativ pentru minorități cu o clauză care amintește de mandatele speciale, deoarece permite un singur mandat pentru fiecare minoritate.

Probabil faptul că legea stabilește că numărul maxim de mandate pentru fiecare minoritate este de unu, îi determină pe unii autori să confunde sistemul românesc cu existența unor mandate rezervate. Cu toate acestea, în România se acordă mandate doar formațiunilor minoritare care reușesc să atingă un prag alternativ. Deși pragul este simbolic, acest lucru nu garantează automat alegerea unui reprezentant al minorității, fapt dovedit și de cazul minorității croate din 1996, când niciun candidat croat nu a reușit să întrunească voturile necesare (Horváth 2002: 64).

88 Vezi Legea 68 din 1992 art. 4, Legea 373 din 2004 art. 4., Legea 35 din 2008 art. 9.

Pe de altă parte, sistemul românesc nu este nici un caz clasic de exceptare de sub pragul electoral. Diferența principală constă în faptul că în România numărul mandatelor alocate fiecărei minorități este de maximum unu, în timp ce neaplicarea pragului sau existența unui prag alternativ în formă pură ar permite unei minorități să obțină atâtea mandate, de câte ori a atins pragul implicit.

După cum am arătat în secțiunea despre neaplicarea pragului electoral pentru minorități, o simplă exceptare de sub pragul electoral de 5% ar permite reprezentarea doar pentru minoritățile mai mari din România. Pe de altă parte, dacă ar exista numai pragul alternativ aplicat în prezent, fără limitarea la un singur mandat pentru fiecare grup, atunci aceste minorități mai mari ar obține mai multe mandate, ceea ce ar conduce la o creștere prea mare în ceea ce privește componența Camerei Deputaților.

Așadar, deși pragul alternativ românesc este foarte generos în perspectivă comparativă, acest lucru este contrariat de limitarea numărului mandatelor care se pot obține de minorități, pluralismul devenind imposibil. Avantajul sistemului este că pragul alternativ generos permite și reprezentarea minorităților foarte mici, pe când acest lucru ar fi imposibil dacă formațiunile lor ar trebui să atingă pragul implicit. Însă dezavantajul este că sistemul nu diferențiază îndeajuns între grupuri de dimensiuni foarte diferite (Frowein–Bank 2000: 7). Fiecare minoritate va avea aceeași pondere în parlament în cazul în care nu reușește să depășească pragul de 5%, deși unele grupuri sunt de multe ori mai mari decât altele. Tratatamentul nediferențiat ar deveni cel mai evident în cazul în care partidele minorității maghiare, reprezentând în jur de 1,4 milioane de persoane, nu ar reuși să obțină 5% din voturi, și ar trebui să se mulțumească cu un singur reprezentant, la fel ca minoritățile de câțiva mii de persoane.

O altă problemă a sistemului românesc constă în faptul că oricine poate vota și candida pentru organizații reprezentând minoritățile naționale și nu există garanții serioase. În această privință România este asemănătoare sistemelor grupate în categoria 4 din capitolul „Mandate rezervate pentru minorități”, în care nici votul, nici candidatura pentru mandatele speciale nu este condiționată de apartenența la grupul minoritar. Aspectul pozitiv al acestei soluții este compatibilitatea cu principiile liberale referitoare la libertatea identității, însă în absența unor garanții care să prevină abuzurile din partea persoanelor care nu aparțin grupului minoritar, ea poate degenera în rezultate nedorite, cum ar fi etno-business-ul. În acest sens România se aseamănă într-o oarecare măsură Ungariei (deși din ferocitate într-o măsură mai puțin gravă).

Concluzii

■ Scopul lucrării a fost de a trece în revistă și de a analiza cât mai multe sisteme care implementează măsuri instituționale speciale menite să faciliteze reprezentarea parlamentară a minorităților naționale. Deși am avut în vedere în primul rând două măsuri speciale și anume neaplicarea pragului electoral național pentru organizațiile minorităților naționale și existența unor mandate speciale pentru minorități, lucrarea a oferit exemple și pentru alte soluții speciale, cum ar fi delimitarea favorabilă a circumscripțiilor electorale sau existența unor concesiuni referitoare la participarea la alegeri.

Deoarece concluziile referitoare la cele două tipuri de măsuri speciale tratate pe larg au fost deja sintetizate la capătul celor două capitole, rămâne doar să tragem unele concluzii generale. În general, măsurile speciale sunt controversate din două motive: ele reprezintă o încălcare a principiului liberal al egalității votului, iar unele dintre ele presupun o categorizare a cetățenilor după criterii etnice, religioase, rasiale etc.

Orice măsură electorală specială pentru minorități va pune problema principiului egalității, a tratamentului egal. Însă, în același timp, comunitățile foarte mici nu vor fi niciodată capabile să dobândească reprezentare prin sistemul electoral general, fără acțiune afirmativă (Frowein–Bank 2000: 10). Acest din urmă fapt poate servi drept justificare pentru devierile de la principiul clasic liberal al egalității. Însă se pare că unele dintre măsurile speciale sunt mai ușor acceptate și necesită mai puțină justificare decât altele. Cea mai ușoară deviere de la egalitate survine în cazul neaplicării pragului electoral, sau a aplicării unui prag alternativ (dacă acesta nu este foarte scăzut). Însă am văzut și faptul că numai minoritățile suficient de mari pot profita de lipsa pragului. Comunitățile mai mici necesită instituții mai generoase, cum ar fi mandatele rezervate sau o normă de reprezentare mult redusă. Cea mai generoasă măsură este cea a votului dublu, care permite minorităților să-și aleagă reprezentanții, permițând în același timp să își păstreze și dreptul de vot pentru alegerile generale. Regula pare să fie că măsurile speciale devin din ce în ce mai greu de justificat, cu cât mai sever este încălcat principiul egalității voturilor. Așadar, votul dublu este cea mai controversată măsură specială.

Cealaltă problemă care trebuie tratată este cea a categorizării cetățenilor. Problema nu se ivește pentru fiecare măsură specială, sau cel puțin pentru unele nu este atât de serioasă. De exemplu, neaplicarea pragului electoral

presupune doar o decizie despre care partide reprezintă minorități și care nu. Însă existența unor mandate speciale, alese prin registre electorale separate, presupune categorizarea cetățenilor după anumite criterii. Dacă acest lucru se face de către autorități, atunci principiile liberale sunt încălcate, deoarece etnicitatea, limba sa religia nu sunt date pentru totdeauna, ci mai degrabă categorii fluide, maleabile, contextuale. Astfel de reglementări încălcă totodată și cele mai importante documente internaționale, de exemplu articolul 3 alineatul 1 al *Convenției-Cadru Pentru Protecția Minorităților Naționale* (Frowein–Bank 2000: 8). După cum am văzut, într-un număr semnificativ de țări au fost aplicate asemenea măsuri (tipurile 1 și 2 de la concluziile capitolului 2).

Totuși, nu toate sistemele au această problemă. Cele care aplică principiului auto-definirii sunt compatibile cu liberalismul, însă dezavantajul constă în posibilitatea abuzurilor. Prin urmare, trebuie introduse garanții care reprezintă compromisuri cu dreptul fundamental pentru autodefinirea identității. Aceste probleme sunt evitate în sistemele fără prag, însă, după cum am văzut, cu cât minoritatea devine mai mică, cu atât mai mare devine necesitatea de a oferi măsuri mai inclusive, adică mandate rezervate.

Analiza a relevat și faptul că unele țări aplică standarde diferite în ceea ce privește diferitele grupuri etnice de pe teritoriul lor. Din păcate, acest lucru nu înseamnă soluții personalizate pentru fiecare minoritate în funcție de necesitățile lor (eventual Italia are fi un caz pozitiv, deoarece aplică și un prag alternativ, dar și o delimitare favorabilă a circumscripțiilor electorale), ci mai degrabă existența unor standarde duble. Cel mai evident exemplu este Slovenia, care implementează o legislație exemplară pentru maghiari și italieni, însă refuză aceleași drepturi minorităților care provin din țările post-iugoslave. Similar, în timpul Războiului Iugoslav, Croația a suspendat aplicarea drepturilor politice pentru sârbi, continuând însă implementarea lor pentru celelalte minorități.

În fine, deși din cele prezentate este posibilă crearea unei imagini despre calitatea sistemelor, analiza nu a reușit – dar nici nu și-a propus – o evaluare cu adevărat aprofundată a acestor măsuri. O simplă descriere formală a instituțiilor nu este suficientă, deoarece reprezentarea minorităților poate avea efecte pozitive asupra societății, dar poate fi folosită de putere și ca dovadă pentru consimțământul minorităților față de politicile statului, chiar dacă acestea sunt represive (Htun 2003: 16). Prin urmare, cercetarea trebuie continuată prin introducerea și a altor criterii, care să permită evaluarea funcționării în practică a acestor instituții speciale, prin care vom putea diferenția între soluțiile cu adevărat reușite, acceptate de ambele părți și cele nereușite sau care urmăresc alte obiective decât integrarea minorităților.

Bibliografie

ALIONESCU, Ciprian-Călin

2004 Parliamentary Representation of Minorities in Romania. *Southeast European Politics* 5. (1) 60–75.

ÁLVAREZ-RIVERA, Manuel José

2008 Elections to the Italian Parliament. *Election Resources on the Internet*. <http://electionresources.org/it/#NEW>. (Accesat: 12 iunie 2008)

BARRETO, Matt A. – SEGURA, Gary M. – WOODS, Nathan D.

2004 The Mobilizing Effect of Majority–Minority Districts on Latino Turnout. *American Political Science Review* 98. (1) 65–75.

BOCHSLER, Daniel

2006a *Electoral Engineering and Inclusion of Ethnic Groups. Ethnic Minorities in Parliaments of Central and Eastern European Countries*. Prezentat la conferința SSEES Postgraduate Conference, Londra, februarie 2006

2006b *Large-N QCA or Logistic Regression? A Methodological Experiment to Explain Formation of Ethnic Parties*. Prezentat la conferința 1st ECPR Graduate conference, Essex, 7–9 Septembrie 2006.

COX, Gary

1997 *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. Cambridge University Press, New York

DWORKIN, Ronald

1991 Reverse Discrimination. In: DWORKIN, Ronald: *Taking Rights Seriously*. Duckworth, London, 184–205.

ELKLIT, Jørgen – PADE, Anne Birte

1992 Election Administration in Denmark. *Behavioral science research*. 37. (Special Issue: Election Administration in a Comparative Perspective) 24–53. <http://www.folketinget.dk/BAGGRUND/00000048/00232623.htm#E31E1> (Accesat: 12 iunie 2008)

FROWEIN, Jochen A. – BANK, Roland

2000 *The Participation of Minorities in Decision-Making Processes. Expert Study Submitted on Request of the Committee of Experts on Issues Relating to the Protection of National Minorities (DH-MIN) of the Council of Europe by the Max-Planck-Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg. (DH-MIN(2000)1)*. Secretariat Of The Framework Convention For The Protection Of National Minorities, Strasbourg. <http://www.humanrights.coe.int/Minorities/Eng/InterGovernmental/Publications/dhmin20001.htm> (Accesat: 12 iunie 2008)

GEDDIS, Andrew

2006 A Dual Track Democracy? The Symbolic Role of the Māori Seats in New Zealand's Electoral System. *Election Law Journal* 5. (4) 347–371.

GOUJON, Anne

1997 *Population and Education Prospects in the Western Mediterranean Region (Jordan, Lebanon, Syria, the West Bank and the Gaza Strip)*. IIASA Interim Report IR-97-046 [July 1997] <http://www.iiasa.ac.at/Admin/PUB/Documents/IR-97-046.pdf> (Accesat: 12 iunie 2008)

IORNS, Catherine J.

2003 Dedicated Parliamentary Seats for Indigenous Peoples: Political Representation as an Element of Indigenous Self-Determination. *Murdoch University Electronic Journal of Law* 10. (4) <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MurUEJL/2003/39.html> (Accesat: 12 iunie 2008)

HORVÁTH István

2002 *Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993-2001*. Centre for OSCE Research, Hamburg

HTUN, Mala

2003 *Why Identity Groups Get Represented in Politics*. Working paper. <http://www.newschool.edu/GF/polsci/seminar/Htun9-25-03.pdf> (Accesat: 10 aprilie 2008)

LIJPHART, Arend

1992 Democratization and Constitutional Choices in Czecho-Slovakia, Hungary and Poland 1989–91. *Journal of Theoretical Politics* 4. (2) 207–223.

KA-LOK CHAN, Kenneth

1995 Poland at the Crossroads: The 1993 General Election. *Europe-Asia Studies* 47. (1) 123–145.

KOMAC, Miran

2002 The Protection of Ethnic Minorities in the Republic of Slovenia. In: POLZER, Miroslav – KALČINA, Liana – ŽAGAR, Mitja (eds.): *Slovenia & The European Standards for the Protection of National Minorities*. Information and Documentation Centre on the Council of Europe – Institute for Ethnic Studies – Austrian Institute of East and Southeast European Studies, Ljubljana, 13–66.

KORHECZ Tamás

2002 Democratic Legitimacy and Election Rules of National Ethnic Minority Bodies and Representatives – Reflections on Legal Solutions in Hungary and Slovenia. *International Journal on Minority and Group Rights* 9. (2) 161–181.

KYMLICKA, Will

1995 *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford University Press, Oxford.

MEIER, Petra

2007 *Who Is Who? Defining Groups Entitled to Reserved Seats in National Legislatures*. Working paper. <http://www.paviagroup.be/documents/Meier.07.WholsWho.doc>. (Accesat: 12 iunie 2008).

MORASKI, Bryon –LOEWENBERG, Gerhard

1999 The Effect of Legal Thresholds on the Revival of Former Communist Parties in East-Central Europe. *The Journal of Politics* 61. (1) 151–170.

MOSKAL, Marta

2004 Language minorities in Poland at the moment of accession to the EU. *Revista de Sociolingüística*, Spring–summer 2004. <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm04primavera-estiu/docs/moskal.pdf> (Accesat: 12 iunie 2008).

NAGEL, Jack H.

1994 What Political Scientists Can Learn from the 1993 Electoral Reform in New Zealand. *Political Science and Politics* 27. (3) 525–529.

OPRESCU, Dan

1999 Politici publice pentru minoritățile naționale din România. *Sfera Politicii* 6. (66) 13–18.

2001 Un pas greșit în direcția cea bună. *Sfera Politicii* 9. (87–88) 46–56.

ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE – OFFICE FOR DEMOCRATIC INSTITUTIONS AND HUMAN RIGHTS

2007 *Republic Of Serbia Parliamentary Elections 21 January 2007. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report*. OSCE–ODIHR, Warsaw. http://www.osce.org/documents/odihhr/2007/04/24171_en.pdf (Accesat: 12 iunie 2008).

PALERMO, Francesco – WOELK, Jens

2003 No Representation without Recognition: the Right to Political Participation of (National) Minorities. *European Integration* 25. (3) 225–248.

PETRIČUŠIĆ, Antonija

2004a *Slovenian Legislative System for Minority Protection: Different Rights for Old and New Minorities*. <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm04tardor/docs/petricusic.pdf> (Accesat: 12 iunie 2008)

2004b Wind of Change: the Croatian Government's Turn towards a Policy of Ethnic Reconciliation. *European Diversity and Autonomy Papers* EDAP 6/2004. www.eurac.edu/documents/edap/2004_edap06.pdf (Accesat: 12 iunie 2008)

RÁTKAI Árpád

2000 A kisebbségi önkormányzatok legitimációhiánya. [Deficitul de legitimitate a autoguvernărilor minoritare.] *Regio* 11. (3) 112–132.

REILLY, Benjamin

2001 *Democracy in Divided Societies. Electoral Engineering for Conflict Management*. Cambridge University Press, Cambridge

REYNOLDS, Andrew

2005 Reserved Seats in National Legislatures: A Research Note. *Legislative Studies Quarterly* 30. (2) 301–310.

REYNOLDS, Andrew – REILLY, Ben – ELLIS, Andrew

2005 *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. IDEA, Stockholm.

RIGBY, Andrew

2000 Lebanon: patterns of confessional politics. *Parliamentary Affairs* 53. (1) 169–180.

SCHOOLS, Tim

1996 Aboriginal Peoples and Electoral Reform in Canada: Differentiated Representation versus Voter Equality. *Canadian Political Science Review* XXIX. (4) 729–749.

TRIFUNOVSKA, Snežana

1999 Minority Rights in Croatia. *International Journal on Minority and Group Rights* 6. (4) 463–482.

VASILJEVIĆ, Snježana

2004 The legal aspects of the protection of minorities in the process of stabilization and association. In: OTT, Katarina (ed.): *Croatian Accession to the European Union: Institutional Challenges* Vol. 2, 249–272.

VENICE COMMISSION (EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW)

2000 *Electoral Law and National Minorities* (CDL-INF (2000) 4). [http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-INF\(2000\)004-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-INF(2000)004-e.asp) (Accesat: 12 iunie 2008)

2005 *Report on Electoral Rules and Affirmative Action for National Minorities' Participation in Decision-Making Process in European Countries*. (CDL-AD (2005) 009). [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD\(2005\)009-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD(2005)009-e.asp) (Accesat: 12 iunie 2008)

2006a *Dual Voting for Persons Belonging to National Minorities* (CDL-EL (2006) 029). [http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-EL\(2006\)029-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-EL(2006)029-e.asp) (Accesat: 12 iunie 2008)

2006b *Joint Recommendations on the Laws on Parliamentary, Presidential and Local Elections, and Electoral Administration in the Republic of Serbia by the Venice Commission and OSCE/ODIHR Adopted by the Venice Commission at its 66th Plenary Session (Venice, 17-18 March 2006)* (CDL-AD (2006) 013) [http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-AD\(2006\)013-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-AD(2006)013-e.asp) (Accesat: 12 iunie 2008)

VOWLES, Jack

1995 The Politics of Electoral Reform in New Zealand. *International Political Science Review* 16. (1) 95–115.

ANEXĂ

Lista țărilor care aplică diferite forme de acțiune afirmativă electorală pentru minoritățile naționale.

Țară	Minorități	% Minorități	Excepție de sub prag	Mandate rezervate	Nr. Mandate	Total legislativ	% Mandate
Serbia	maghiari, romi, bosniaci, albanezi ^a		DA				
Polonia	germani ^a		DA				
Germania (Schleswig-Holstein)	danezi, frizi ^a		DA				
Italia	germani ^a		DA ^b	NU			
	francezi-provensali Valle d'Aosta		NU	DA	1		
Danemarca	germani		NU ^c	NU			
	Groenlanda			DA ^b	2	175+2+2	1,1%
	Ins. Feroe			DA ^b	2		1,1%
Finlanda	suedezi (Åland)			DA ^b	1	200	0,5%
Noua Zeelandă (până în 1996)	maori	14,9%		DA	4	99	4%
Noua Zeelandă (după 1996)	maori			DA	5-7 ^d	120-121	5,8%
Slovenia	italieni	0,11%		DA	1	90	1,1%
	maghiari	0,31%		DA	1		1,1%
Croația	sârbi	4,54%		DA	3		2%
	maghiari	0,37%		DA	1		0,65%
	italieni	0,44%		DA	1		0,65%
	minorități post-iugoslave	~1,5%		DA	1	153	0,65%
	minorități non-post-iugoslave	~1%		DA	1		0,65%
Iordania	creștini	~3-5%		DA	9	110	8,1%
	beduini	?		DA	9		8,1%
	femei	~51%		DA	6		5,4%
Liban	musulmani	55%-59,7%		DA	64	128	50%
	creștini	34%-39%		DA	64		50%
Fiji	melanezi, polinezi	54,3%		DA	23		32,4%
	indo-fijiieni	38,1%		DA	19	71	27%
	electoratul general	5,11%		DA	3		4,2%
	Rotuma (insulă)	1,2%		DA	1		1,4%
India	paria	24%		DA	120	543	22,1%
	triburi băștinașe	8,3%		DA	41		7,55%

Țară	Minorități	% Minorități	Excepție de sub prag	Mandate rezervate	Nr. Mandate	Total legislativ	% Mandate
Pakistan	femei			DA	60	342	17,5%
	tehnocrați			DA			7%
	creștini	1,6%		DA	4		1,17%
	hinduși	1,85%		DA	4		1,17%
	sikh/budiști și parsi	0,04%+0,04%+?		DA	1		0,24%
	quadiani			DA	1		0,24%
Columbia	afro-americieni ^e			DA	2	166+5	1,14%
	băștinași (indieni)			DA	1		0,57%
	alte minorități politice			DA	1		0,57%
Autoritatea Palestiniană	creștini			DA	6	132	4,55%
	samaritani			DA	1		0,75%
Kosovo	sârbi	~7%		DA	10	120	8,33%
	bosniaci	~3%		DA	3		2,5%
	turci	~1%		DA	2		1,67%
	romi			DA	1		0,83%
	ashkali			DA	1		0,83%
	egiptieni	~1%		DA	1		0,83%
	romi, egiptieni sau ashkali			DA	1		0,83%
	gorani	<1%		DA	1	0,83%	
Kiribati	banaba			DA ^b	1	42	2,38%
Taiwan (1997- 2008)	băștinași austronezieni	2%		DA	8	225	3,55%
Taiwan (din 2008)	băștinași austronezieni	2%		DA	6 (3+3)	113	5,3%
Mauritius	hinduși, musulmani, chinezi, franco-mauritieni/ creștini creoli ^f			DA	8	70	11,4%
Venezuela	comunități băștinașe (din 1999)			DA	3	167	1,8%
Nigeria	tuaregi			DA	10	113	8,85%
Samoa	non-samoani			DA	2	49	4,08%

Surse: Htun 2003, Reynolds 2005, și pe baza literaturii pe care s-au bazat studiile de caz;

a. numai minoritățile care au reușit să obțină reprezentare în parlament sunt listate;

b. mandate acordate pe criteriul geografic – delimitarea favorabilă a circumscripțiilor electorale;

c. nu sunt excepțai de sub prag, ci beneficiază de alte concesi privind înregistrarea partidului pentru alegeri;

d. numărul nu este fixat, ci depinde de numărul alegătorilor care se înscriu în registrul electoral special maori;

e. prevederea a fost adoptată în 1993, la alegerile din 1994 alegându-se doi deputați afro-americieni. În 1996 însă Curtea Supremă a declarat aceste mandate neconstituționale, așa că la alegerile din 1998 acestea nu au mai fost ocupate. În 2001 mandatele au fost reinstaurate (Van Cott, respectiv Efren Agueldo, citat de Htun 2003: 17);

f. mandatele sunt ocupate de cei mai puternici perdanți.

DESPRE INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE ABOUT THE ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES A NEMZETI KISEBBSÉGKUTATÓ INTÉZETRŐL

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ISPMN) funcționează ca instituție publică și ca personalitate juridică în subordinea Guvernului și în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice. Sediul Institutului este în municipiul Cluj-Napoca.

■ Scop și activități de bază

studierea și cercetarea inter- și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, studiarea aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.

■ Direcții principale de cercetare

Schimbare de abordare în România, în domeniul politicilor față de minoritățile naționale: analiza politico instituțională a istoriei recente;

Dinamica etno-demografică a minorităților din România;

Revitalizare etnică sau asimilare? Identități în tranziție, analiza transformărilor identitare la minoritățile etnice din România;

Analiza rolului jucat de etnicitate în dinamica stratificării sociale din România;

Patrimoniul cultural instituțional a minorităților din România;

Patternuri ale segregării etnice;

Bilingvismul: modalități de producere, atitudini și politici publice;

Noi imigranți în România: modele de incorporare și integrare;

The ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES (RIRNM) is a legally constituted public entity under the authority of the Romanian Government. It is based in Cluj-Napoca.

■ Aim

The inter- and multidisciplinary study and research of the preservation, development and expression of ethnic identity, as well as social, historic, cultural, linguistic, religious or other aspects of national minorities and of other ethnic communities in Romania.

■ Major research areas

Changing policies regarding national minorities in Romania: political and institutional analyses of recent history;

Ethno-demographic dynamics of minorities in Romania;

Identities in transition – ethnic enlivening or assimilation? (analysis of transformations in the identity of national minorities from Romania);

Analysis of the role of ethnicity in the social stratification dynamics in Romania;

The institutional cultural heritage of minorities in Romania;

Ethnic segregation patterns;

Bilingualism: ways of generating bilingualism, public attitudes and policies;

Recent immigrants to Romania: patterns of social and economic integration.

A kolozsvári székhelyű, jogi személyként működő NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET (NKI) a Román Kormány hatáskörébe tartozó közintézmény.

■ Célok

A romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitásmegőrzésének, -változásainak, -kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

■ Főbb kutatási irányvonalak

A romániai kisebbségpolitikában történő változások elemzése: jelenkortörténetre vonatkozó intézménypolitikai elemzések;

A romániai kisebbségek népességdemográfiai jellemzői;

Átmeneti identitások – etnikai revitalizálás vagy asszimiláció? (a romániai kisebbségek identitásában végbemenő változások elemzése);

Az etnicitás szerepe a társadalmi rétegződésben;

A romániai nemzeti kisebbségek kulturális öröksége;

Az etnikai szegregáció modelljei;

A kétnyelvűség módozatai, az ehhez kapcsolódó attitűdök és közpolitikák;

Új bevándorlók Romániában: társadalmi és gazdasági beilleszkedési modellek.

A APĂRUT/PREVIOUS ISSUE/MEGJELENT:

■ Nr. 1.

Kiss Tamás – Csata István: *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice.*
Evolution of the Hungarian Population from Romania. Results and Methodological Problems

■ Nr. 2.

Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpatic.*
A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése.

■ Nr. 3.

Fosztó László: *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România – cu accentul pe perioada 1990–2007.*

■ Nr. 4.

Remus Gabriel Anghel: *Migrația și problemele ei: perspectiva transnațională ca o nouă modalitate de analiză a etnicității și schimbării sociale în România.*

ÎN PREGĂTIRE/NEXT ISSUES/ELŐKÉSZÜLETBEN:

■ Nr. 6.

Toma Stefánia: *Roma/Gypsies and Education in a Multiethnic Community in Romania*

■ Nr. 7.

Marjoke Oosterom: *Raising your Voice: Interaction Processes between Roma and Local Authorities in Rural Romania*